

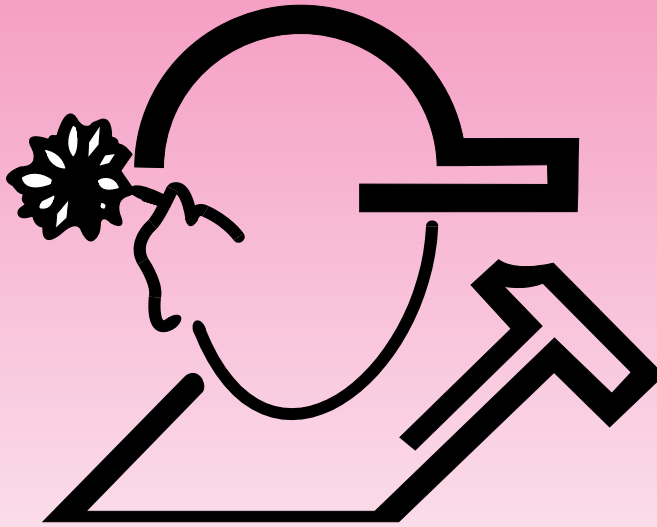
ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 96

Ocak - Şubat 2008

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Binyıl Doruk Toplantısı ve Dünya'nın Çeşitli Ülkelerinden Çocuk Resimleri
- Tıbbi Sorumluluk: Bireyden Topluma
- İşletmelerde İş Güvenliği Kültürünün Geliştirilmesi
 - Hijyen ve İş Hijyeni
- Güney Afrika Madenlerinde Gürültü ve Titreşim İle Savaşım
 - İki Türk'ün Ölümü
- Perşembenin Gelişi Çarşambadan Bellidir
- Türkiye'deki Sığınmacıların Çalışma Olanakları Üzerine
- Güvenlik Kültürü: İş Arkadaşının Güvenliğinden Sen Sorumlusun
 - İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
- Parçalıyıcıya Sıkışan Kağıtların Temizlenmesi

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu" nuzu
Ödemek İster misiniz?*

*Fisek Enstitüsü'nün 26. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 16. Yılı*

Binyıl Doruk Toplantısı ve Dünya'nın Çeşitli Ülkelerinden Çocuk Resimleri

Derleyen: Onur SUNAL*

Dünya çocuk nüfusunun 1 milyarı –ki bu gelişmekte olan ülkelerde yaşayan çocukların yarısıdır– sefalet ve açlık ile karşı karşıyadır. 2004 yılında 10,5 milyon çocuk önlenebilir hastalıklardan dolayı, 5 yaşına gelmeden yaşamını yitirmiştir. Aşı ile önlenebilir hastalıklardan dolayı, 1,4 milyon çocuk hayata gözlerini daha 6 yaşına gelmeden kapamıştır. Batı ve Orta Afrika'da nüfusun %55'i, Güney Asya'da nüfusun %33'ü ve Az Gelişmiş Ülkelerde nüfusun % 41'i, günde 1 Amerikan Doları'ndan az bir parayla yaşamaktadır.

İşte bütün bu gerçeklerin ışığında 2000 yılı Eylül ayında toplanan Binyıl Doruk Toplantısı, açıklanan Binyıl Bildirgesi'ne zemin oluşturmuş; ardından Binyıl Kalkınma Hedefleri ortaya çıkmış ve BM Genel Kurulu'nun 2002 yılı Mayıs ayındaki Çocuk Özel Oturumu'nda sonuç belgesi olarak 'Çocuklar için Uygun bir Dünya'yı benimsemiştir. Bu iki temel belge birbirini tamamlamaktadır ve 21. yüzyılın ilk yıllarında çocukların korunmasına yönelik bir stratejiyi, Binyıl Gündemi'ni ortaya koymaktadır. Bu hedeflerle ilgili konu başlıklarından bazıları şunlardır:

- Çocuk İşçiliği
- Küçük Yaşta Anneden Ayrılma
- Silahlı Çatışmalar
- Kadınlarda Genital Mutilasyon
- Doğum Kaydı
- Çocuk Ölümler
- Şiddet
- Çocuk Yaşlarda Evlenme
- Temel Eğitim
- Temiz Su
- Ayrımcılık
- Cinsel Sömürü

Bu konularda sağlanacak ilerlemeler, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin hükümlerinin yerine getirilmesi açısından elbette yaşamsal bir önem taşımaktadır. En temel gereksinimlerinden yoksun yaşayan çocukların, kendilerine uluslararası antlaşmalarla verilmiş olan haklardan haberdar olmalarını beklemek büyük bir hayalperestlik olacaktır. Burada yine bir çelişkinin varlığı hemen göze çarpmaktadır. Kendilerine verilmiş olan hakların bilincinde olan çocuklar, temel gereksinimleri karşılanan ve refah içinde yaşayanlar olurken, gerçekte bu haklardan faydalanmaya en çok muhtaç olanlar ise ne yazık ki belki de ömür boyu bunların varlığından haberdar olamayacak olanlardır.

Bu gerçeklerin ışığında ilk durak Malavi. 2005 yılında yaşanan kıtlık nedeniyle, toplumun önemli bir bölümü açlık içinde yaşamaktadır. Bu durumdan en çok etkilenenler ise, kendi yiyeceklerini sağlamaktan yoksun olan çocuklardır. UNICEF ülke temsilcisi Aida Girma, açlık sorunu nedeniyle karşılaşılabilecek felaketler ve kalkınma konusunda yapacağı büyük etki nedeniyle, bir eylem planına ve bunun yaşama acilen geçirilmesine gereksinim olduğunu belirtmektedir. Yetersiz beslenme nedeniyle çocukların %49'u bodur, 59 aya kadar olan çocukların %19'u olması gerekenden zayıf ve %4'ü ise aşırı derecede zayıftır.

2005 yılında yaşanan kıtlık, tam 5 milyon insanı açlıkla karşı karşıya bırakmıştır. 2006 yılına göre tahıl hasatı bir önceki yıla göre %22 daha iyi olurken, son 5 yılın ortalamasının %73 üzerinde gerçekleşmiştir. Bu, biraz da olsa sorunu gidermeye yardımcı olmuştur.

Son yıllarda, elde edilen iyi hasatlara karşın, beslenme sorununun devam ettiğini söyleyen UNICEF'in konu ile ilgili temsilcisi Stanley Chitekwe, evlerde yaşanan yiyecek yetersizliği sorununun bir parça çözüldüğünü ancak kadın ve çocukların bakımı ve sağlık hizmetlerinin yetersizliğinin devam ettiğini söylemiştir.

Ülkenin çeşitli yerlerinde yer alan merkezlerde 39.000 çocuk, aşırı sefalet ve açlıktan ötürü hala tedavi görmektedir. Ne var ki bu tablo buz dağının sadece görünen kısmını oluşturmaktadır. Verilen bilgilere göre halkın neredeyse yarısı günde 1 Amerikan Doları'ndan daha az bir parayla geçinmek durumundadır. Ülkede günde 2 öğün yemek yiyebilen insanlar çok şanslı sayılmaktadır.

"Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygulatır."

1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme madde 27/3

Yukarıdaki paragraftan da görüldüğü gibi özellikle beslenme konusunda devletlere önemli bir sorumluluk yüklenmiştir. Ne var ki Malavi gibi birçok ülkede yoksulluk, toplumların en büyük sorunudur. Bu ülkelerde insanların kendilerini besleyebilmeleri için gereken kaynaklar zaten sınırlıdır, bir de bunun üstüne tarım teknolojilerinin geri kalmışlığı ve kuraklıklar eklenince sonuç felaket olmaktadır.

İkinci durak İrlanda Cumhuriyeti. 41 yaşında bir erkeğin, 12 yaşında bir kızla cinsel ilişkiye girdiğinin kanıtlanması sonra, suçluya 3 yıllık hapis cezası verilmesi ile birlikte çocukların korunması konusunda anayasal bir değişikliğe gereksinim duyulduğu, kamuoyunca dile getirilmeye başlandı.

Buna göre, yapılması tasarlanan değişiklik ile çocuklarının korunması konusunda yeterince ilgili olmadığı gözlenen ana-babalardan çocuğun velayeti alınacak ve devlet tarafından bütün hakları gözetilecek ve uygun ailelere evlatlık olarak verilebilecektir.

Ayrıca yasanın öngördüğü yaş sınırının altındaki bir kızla cinsel ilişkiye girenlerin cezalandırılması konusunda, kızın yaşını saklamış olmasının, hafifletici bir neden olarak görülmesinin ortadan kaldırılması gerektiği noktasında, birçok çocuk hakları savunucusunun düşünce birliği içinde olduğu görülmektedir.

"Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını,
- Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faa-

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Vakfı Gönüllüsü

- liyette bulundurulması sömürülmesini,*
- *Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzeme olarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.”*

Çocuk haklarına Dair Sözleşme madde 34.

Üçüncü Durak Çad. Elde edilen bilgilere göre Çad ordusu, ülkenin doğusunda yer alan isyancılara karşı savaşmak amacıyla, içinde büyük bir ihtimalle çocukların da bulunduğu genç insanları orduya katılmaya zorluyor. Sınırlar Olmadan İnsan Hakları(DHSF) adlı sivil toplum örgütü, evlere zorla baskın yapıldığını ve çocukların zorla alındığını açıklamıştır.

Özellikle gençlerin toplu olarak bulunduğu mekanlara ise, daha büyük baskınlar yapıldığının bilindiğini belirtmektedirler. DHSF'in başkanı Daniel Passalet Duezoumbe, son günlerde meydana gelen çatışmalarda karşılıklı tarafların çok sayıda kayıp verdiğinin altını çiziyor. 10 günlük kısa bir silah eğitimden geçirilen çocuk yaştaki bu gençlerin, hemen ardından cephenin en önüne ölüme gönderildiği söyleniyor.

Thomas Merkelbach'ın görüşü ise Çad'ın taraf olduğu uluslararası antlaşmalar gereği 18 yaşından küçükleri askere almaması gerektiği yönünde. Ayrıca Çad Anayasası'na göre, ülke sadece işgal tehdidi altında iken, orduya sivillerin katılmasının önü açılmıştır. Oysa bu durumda ülke işgal tehdidi altında değil, sadece isyancılara karşı savaşmaktadır.

Hükümet sözcüsü Hourmadji Moussa Doumgor, zorla alıkonularak savaşmak zorunda bırakılan gençlerin korkmadan yerel otoritelere başvurabileceklerini söylemektedir. Ancak cephede en önde savaşan bu insanların, tek başlarına ellerini kollarını sallayarak buldukları ortamdan çıkmalarını beklemek ise büyük bir hayal gibi görünmektedir.

“2-Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3-Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

Çocuk haklarına Dair Sözleşme madde 38.

Dördüncü ve Son Durak Tayvan. Ülkenini başkenti Taype'de örgütlü olan Kadınları Kurtarma Vakfı, evde şiddet gören ya da annelerinin şiddete uğradığını gören çocukların ileride aynı durumla karşılaşma ya da tam tersine hırçın bir tutum izleme olasılıklarının oldukça yüksek olduğunu belirtmektedir.

Her ay 5.500 çocuğun böyle bir duruma maruz kaldığını

belirten vakıf yetkilileri, son 5 yılda rapor edilen sayının ise 160.000 olduğunu söylemektedirler.

Konuyla ilgili bilgi veren Sandy Yeh, çocukların evde annelerine karşı şiddet uygulandığını gördüklerinde ya da kendileri dayak yediklerinde bunu içlerine attıklarını ve yardım göremedikleri için her şeyi sineye çektiklerini belirtmektedir. Bu durum ileride ağır travmalar yaşanılmasına neden olmaktadır.

Kendine yardım edilmediğini gören çocuk, yalnız olduğu hissine kapılmakta ve bu da topluma uyum sağlamak konusunda sıkıntılar yaratmakta, depresyon ve aşırı heyecan gibi duygusal durum bozukluklarına hatta bazen ciddi psikolojik bozukluklara neden olmaktadır.

Son zamanlarda yaşama geçirilmeye çalışılan bir projeye, 50 öğretmen katkıda bulunmuştur. Buna göre ilkokullarda yapılacak bir bilgilendirme ile çocukların aile içi şiddete karşı nasıl bir tutum izlemeleri gerektiği onlara anlatılacak ve yalnız olmadıkları konusunda telkinde bulunularak, böyle bir durumla karşılaştıklarında nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda bilgiler verilecek.

“1-Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmâl ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.”

Çocuk haklarına Dair Sözleşme madde 19.

Durmadan her şey çocuklar için deriz. Ama anlaşılabilir her şey'e ulaşabilen çocuklar bir avuç ve bizim sözünü ettiğimiz çocuklar yalnızca bizim gördüklerimiz. Gözlerimizi dünyaya kapamamalıyız. Kendimizin dışında da bir dünya olduğunu anımsamalı ve kendi hakları için mücadele edemeyen çocuklar için biz mücadele etmeliyiz.

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
5. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Arşivi'nden (.Mehmet Çakır / Simitçiler, Siyah-Beyaz Baskı, 2006)

Tıbbi Sorumluluk: Bireyden Topluma(*)

Nusret H. FİŞEK** (İtalyanca'dan Çeviren Prof.Dr. Pars ESİN***)

Tarih boyunca ve özellikle yirminci yüzyılın son bölümünde tıbbin ilkeleri ve etik normları değişmiş bulunmaktadır. Tıbbi etiği etkileme ve onun norm ve ilkelerini değiştirme yeteneğine sahip en önemli güçlerin sayısı üçtür. Daha kesin olmak gerekirse bunlar; insani değerler, hekimin içinde mesleğini yerine getirmek durumunda olduğu toplumun kültürü ve teknolojik gelişmedir.

Herkes için sağlık ve tıbbi tedavilere uyumlu bir yaşam standardı, 1948'de Birleşmiş Milletlerce insan hakkı olarak tanımlanmış bulunmaktadır. Bu, tıbbi etiğin sorunlarını, hastanın tedavisinden sosyal hekimliğe doğru genişletmiştir. Geçmişte, "tek başına" bir profesyonel olarak hekim, kendi hastalarına en iyi tedaviyi uygulama sorumluluğundaydı. Tıbbi tedaviye ulaşamayan hastaya ulaşmak ya da içinde bulunduğu insan topluluğunu oluşturan nüfusun sağlığını korumak, sorumlulukları

arasına girmiyordu. Tıbbi tedavinin verilmesine ilişkin yeni yaklaşımın temelinde bulunan felsefe, bu yüzyılın yirmili ve otuzlu yıllarında, Grant ve Stampar'ın savunup uygulamaya koyduklarını pek hatırlatmaktadır(1,2). Bununla beraber onların öncü çabaları, zamanlarının toplumsal koşulları ve egemen zihniyet nedeniyle sınırlı kalmış; tıp birlikleri ve hükümetlerden ihmal edilebilir bir destek almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen gelişmeler ve altmışlı yılların toplumsal gelişmeleri, tıbbi tedaviye ilişkin yeni kavramın yaygın olarak kabul edilmesine uygun ortam yaratmıştır. "Toplum Hekimliği" (Community Medicine) ifadesini Deuschle'a borçluyuz (3). Toplum hekimliğinin tanımı, yazardan yazara değişse bile, ben onu, kişilerden oluşan her toplumun, fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik halini sağlama ve devam ettirme amacını taşıyan biyolojik ve sosyal fenomenleri "holistik" (tümelci) bir şekilde ele alma ve yorumlamaya yönelik bir felsefe olarak kabul etmekteyim.

"2000'e kadar Herkes İçin Sağlık", Dünya Sağlık Örgütü'nün sloganı olmuştur ve bizzat bu örgülle UNICEF, bu gibi bir ereğe ulaşmada gerekli her türlü eylemi yerine getirmeyi talep etmek için, 1978'de Alma Ata'da bir dünya konferansı düzenlemişlerdir.

Toplum Hekimliği felsefesinin uygulamaya konması, sağlık personelinin ve kaynaklarının kıt ve tıbbi tedav-

iden yoksunluğun çok yaygın olduğu gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere, hekimlerce mesleği yerine getirmede ve meslek hakkındaki tutumunda değişiklikler getirmektedir.

Herşeyden önce, mesleği tek başına yerine getirmek, en gelişkin ülkelerde bile tıp mesleğinin yerine getirirken gerçekleştirilebilir bir yaklaşım değildir artık. Tıbbi bir ekibe katılmak ve grup pratiği vazgeçilmez olmuştur. Bu husus, yalnız hekimleri değil, tıp dışı personeli de içermektedir. Her ne kadar geleneksel etik normlar tıp dışı personele tıp konularının öğretilmesini reddediyorsa da, söz gelişi toplulukların periyodik incelenmesi ve taranması gibi bazı faaliyetlerin tıp dışı personele öğretilip, yaptıklarını hekim desteği ve denetimi altındayken, onlara sorumluluk verilmesi hekimlerin görevidir.

Tedavi etmekten çok, önünü almanın ahlaksallığı kuşkusuzdur. Demek oluyor ki, her hekim, koruyucu

hekimliğin yerine getirilmesinde kendine düşeni yapmalıdır. Önünü almayı önemseyen hekim, sağlık hizmetinden yararlanan kitleyi değiştirecektir. Bu hizmet, hasta ya da sağlıklı olanları, yenidoğandan yaşlısına kadar kapsar. Bu geniş yararlanıcı kitlenin gereksinmelerinin tatmini örgütlü bir yaklaşımı gerektirdiği kadar geçmişin hekimlerine özgü olmayan bir anlayış biçimini de gerektirir.

Son olarak, bizzat kendisinin ve başkalarının sağlığına özen göstermek konusunda halkın eğitilmesi gereğini hatırlatmak istiyorum. Sağlık için eğitim, tıp okullarında hiç bir zaman öğretilmiş değildir. Sağlık için eğitimde en iyi eğiticinin, bizzat hekimin kendisi olduğunun bilincine varmalıyız. İnsanlara sağlıklarına aykırı davranışlarını değiştirmeyi öğretecek hekimden başka profesyonel söz konusu değildir. İçinde yer aldığı toplumun sağlık için eğitimine müdahale etmek her hekimin mutlak etik sorumluluğu içindedir.

Bugün için yapmamız gereken, kendi çevrelerindeki sağlığın daha iyi kılınması için tıp okullarındaki öğrencilerin sorumlulukları konusunda eğitimi sağlamak üzere bizzat bu okulların müfredat programlarını değiştirmek ve gelişkin ülkeler kadar gelişmekte olan ülkelerde de, hem sağlıksızlığın önünü alma, hem de tedavi için tek tek bireylere ulaşma için çırpınan meslektaşlarımızı cesaretlendirmektir.

Kaynakça

1. C.Seipp: *Health Care for the Community*, (John B.Grant'ın yazıları antolojisi), The John Hopkins Press 1963)
2. M.D.Grmek, *Serving the Cause of Public Health* (Andrija Stampar'ın yazıları antolojisi), Izdavački Zorsad Jugoslavenske Akademije Znanosti; Unijetnosti, Zagreb, 1966.
3. K.W.Deuschle ve H.S.Fulmer, "Community Medicine : A New Department at the University of Kentucky College of Medicine" in *Journal of Medical Education*, 37 (5), 1962, pp.434-445.

* *Scienza ed Etica Nella Centralità dell'Uomo* (a cura di Paolo Cattorini, presentazione di Charles G.Vella) Istituto Scientifico H San Raffaele / Franco Angeli, Milano, Italy, 1990.

** Editörlerin Dipnotu : Prof.Dr.Nusret H.Fişek önceden Ankara'da Hacettepe Üniversitesi "Toplum Hekimliği" hocası, halen Türk Tabipleri Birliği Başkanı. Uluslararası Epidemiyoloji Birliği ve Nüfus Üzerine Bilimsel Çalışmalar Uluslararası Birliği Üyesi. 1960'tan 1966'ya kadar Ankara'da Sağlık Bakanlığı Müsteşarı ve 1970'ten bu yana, Dünya Sağlık Örgütü Kamu Sağlığı İdaresi üyesi. Yayınları arasında kamu sağlığı konuları, işgücü kaynaklarının geliştirilmesi ve demografik sorunlar hakkında yaklaşık 100 makale yer almaktadır.

*** Prof.Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi

İşletmelerde İş Güvenliği Kültürünün Geliştirilmesi

Tunc DEMİRBİLEK*

GİRİŞ

İş güvenliği, işletmenin faaliyetlerinden birisi olmakla birlikte diğerlerinden farklıdır. Bunun nedeni, iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerinin örgütteki her programın, her faaliyetin ve her bir bölümün parçası niteliğinde olmasıdır. İş güvenliği uygulamalarının geliştirme çabalarına rağmen, iş kazaları hem işçi ve hem de işletme yönetimi açısından temel nitelikli bir sorun olmayı sürdürmektedir. Bu noktada, iş sağlığı ve güvenliği faaliyetinin başarısını etkileyen iş güvenliği kültürü ya da literatürdeki yaygın kullanım şekliyle güvenlik kültürü, örgüt kültürü bütününe bir alt elemanıdır ve özellikle sağlık ve güvenlik sorunlarına ilişkin değer ve inançların yansıtıldığı bir alt oluşumdur. Makale, iş güvenliği kültürünün örgütlerde geliştirilmesini genel olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1. İŞ GÜVENLİĞİ KÜLTÜRÜNÜN TANIMI

Hogg ve Vaughan (2007: 654) kültürü, “spesifik bir sosyal grubu tanımlayan ve onu diğer gruplardan ayıran biliş ve pratikler kümesi” olarak tanımlamıştır. Buna göre kültür, sembollerle ifade edilen düşünce, duygu ve davranış biçimleridir. Her toplumun kendine özgü bir kültürü olduğu ve kültürün toplumdan topluma farklılık gösterdiği dikkate alındığında, toplumda faaliyet gösteren örgütlerin de kendilerine özgü kültürlerinden söz edilebilmektedir (Vural 2003: 38). Bu doğrultuda, örgüt kültürü örgütün kendisi tarafından toplumun kültüründen etkilenecek şekilde oluşturulmakta ve çalışanın örgütsel davranışı üzerinde önemli bir etkiye sahip bulunmaktadır. Örgüt kültürü, örgüt içinde çalışan grupların keşfettikleri, geliştirdikleri temel görüş ve düşüncelerden ibarettir (Özkalp ve Kirel, 2001: 178). Bir diğer anlatımla, örgüt kültürü büyük ölçüde farkında olunmayan inançlar, değerler ve temel varsayımlardan oluşan nadiren açık biçimde ifade edilmiş bir bütündür. Bu anlamda kültür, örgütün içinde ve dışında “kabul edilir davranış”ı yöneten “yazılı olmayan kurallar” setidir (Reason, 1993: 16). Tanımlarda dikkati çeken nokta, örgüt kültürünü değer, norm, düşünce, duygu ve inançların oluşturduğu bir kavram biçiminde ele alan görüşlerin yanı sıra; tanımlamada daha çok örgüt içinde doğrudan gözlemlenebilen öğelere (törenler, hikayeler, dil, gelenekler vb.) ön planda yer veren yaklaşımların da bulunmasıdır (Unutkan, 1995: 39).

Güvenlik kültürü, örgüt kültürü bütününe bir alt elemanı olarak özellikle sağlık ve güvenlik sorunlarına ilişkin değer ve inançların yansıtıldığı örgüt kültürünün bir alt oluşumu niteliğindedir (Clarke, 1999: 185). Farklı tanımlar kullanılmakla birlikte, “güvenlik kültürü” veya “güvenlik iklimi” kavramlarının özelliklerini “kültür” kavramının özelliklerinden ayrı düşünmemek gerekir.

“Güvenlik kültürü” ile “güvenlik iklimi” genellikle birbirine karıştırılan ve aynı anlamda olmamakla birlikte birbirine ilişkili olan kavramlardır. Nitekim, her ikisi de kendilerine özgü yapılardır. Güvenlik kültürü, bütünü yansıttığı için güvenlik ikliminden daha geniştir. Gerçekten, güvenlik iklimi sadece bireylerin güvenlik algılamalarını ve güvenliğe yönelik tutumlarını ifade etmektedir. Ayrıca, örgüt üyelerinin örgütün güvenlik faaliyeti etkinliğini nasıl gördüğünün bir

göstergesidir (Cooper, 1998: xiv). Buradan hareketle güvenlik iklimi; güvenlik değerleri, normları, inançları, uygulamaları ve prosedürleri hakkında paylaşılan algılamalar olarak betimlenebilir (Guldenmund, 2000: 229; Silva vd., 2004: 217). Güvenlik kültürü ise, güvenlik performansı konusunda anahtar bir tahminleyici olarak kabul edilmektedir. Özet olarak, kültür daha karmaşık, değerleri yansıtan ve güvenlik yönetimi uygulamalarının kanıtı niteliğinde iken; iklim tutumları, algıları ve inançları yansıtmaktadır (Harvey vd., 2002: 19).

“Güvenlik kültürü” veya “güvenlik iklimi” kavramlarıyla ilgili ilk araştırma Keenan, Kerr ve Sherman (1951) tarafından yapılmış olmasına rağmen, bu kavrama onlar ilgi ve dikkat 1986 yılındaki Chernobyl felaketinden sonra artmıştır. IAEA (IAEA-Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu)’nın tanımına göre “güvenlik kültürü, kurumun sağlık ve güvenlik programlarının yeterliliğine, tarzına ve uygulamadaki sürekliliğine karar veren birey ve grupların değer, algı, tutum, düşünme alışkanlıkları, yetkinlik ve davranış örüntülerinin bir toplamıdır” (Safety Culture, 1991: 1, 3). Yukarıda belirtildiği gibi, “güvenlik kültürü” ve “güvenlik iklimi”ne ilişkin yapılan tanımlar bir çalışmadan diğerine değişiklik gösterdiğinden, üzerinde “uzlaşma” sağlanmış bir tanımdan söz etmek güçtür. Örneğin, bu konudaki ilk araştırmalardan birini yapan Zohar (1980: 98) “güvenlik iklimi” terimini tercih ederek, bu terimi “çalışanların iş çevrelerine ilişkin paylaştıkları bütüncü (temel) algılamaların bir özeti” şeklinde tanımlamıştır. Bir diğer tanım ise güvenlik kültürünü; çalışanların işletmedeki tehlikelerle karşılaşma ve onlara maruz kalma olasılığını en aza indirmeye ile ilgili örgüte ait normlar, inançlar, roller, tutumlar ve uygulamaları biçiminde ifade etmiştir (Vredenburg, 2002: 260). Dolayısıyla iş güvenliği kültürü, işçilerin tutumları ve davranışları üzerinde odaklaşarak güvenli davranış motive etmekte ve böylelikle örgüte benzer davranışları içeren bir kimlik ve bağlılık kazandırmaktadır. Bu kültür, yapısal olmasının yanı sıra tutumsaldır.

2. İŞ GÜVENLİĞİ KÜLTÜRÜNÜN ÖZELLİKLERİ VE ÖGELERİ

Güvenlik kültürü özelliklerinin belirleyicileri; işçilerin farkındalığı ve tehlikeleri doğru şekilde algılamaları, doğru kişisel koruyucu malzemeleri kullanmaları, güvenlik komiteleri oluşturulması ve güvenlik önerilerinde bulunmasıdır (Characteristics of Safety Culture: Erişim). Buradan hareketle, örgütlerde güvenlik kültürünün özelliklerini aşağıdaki hususlar etkilemekte ve belirlemektedir (Oedawald and Reiman, 2007: 46-88).

- Risk ve güvenlik algıları,
- Risk ve güvenliğin motivasyonel etkileri,
- Organizasyonel yapı ve süreçlerin karmaşıklığı,
- Organizasyonel performansı tahmin etme ve modelleme,
- Eğitim,
- Kural ve prosedürlerin rolü,
- Karmaşık üretim sistemlerindeki belirsizliğin üstesinden gelme,
- Sorumluluklardaki belirsizlik.

Buna bağlı olarak, güvenlik kültürünün temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Cameron, 2000: 21-22):

* Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi

- Güvenliğe yönelik üst yönetimin bağlılığı,
- Güvenliğe yüksek öncelik verilmesi,
- Güvenliğe yönelik sistematik yaklaşım,
- Güvenliğin stratejik önemi,
- Üretimin sürekliliği için güvenlikten ödün verme,
- Yeterli ve becerili personel,
- Açık rol ve sorumluluklar,
- Açıklık ve iletişim,
- Motivasyon ve iş doyumunu,
- Tüm işçilerin katılımı,
- Zaman baskısı, iş yükü ve stresten arındırılmış çalışma koşulları,
- Uygun kaynak dağıtımı,
- İşbirliği ve takım çalışması,
- Örgütsel öğrenme,
- Yönetici ve işçiler arasındaki ilişkiler.

Öte yandan, etkin güvenlik kültürünün öğeleri konusunda tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte, güvenlik temelli kültür için gerekli olduğu yaygın şekilde kabul edilen "güvenlik kültürü öğeleri" şu şekilde sıralanabilir (Culture of Safety Risk Analysis, 2005: 2):

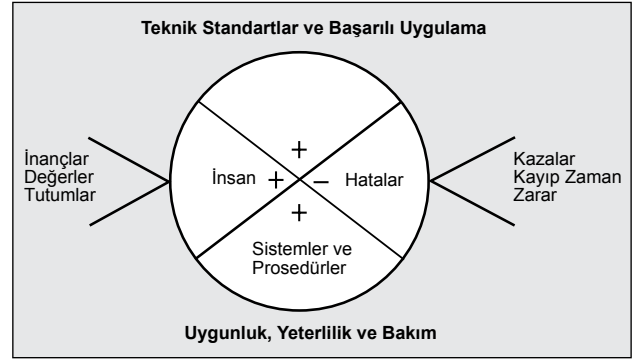
- Örgüt üst yönetiminin açıkça güvenliğe bağlılık taşıması ve bunun tüm düzeylerde paylaşılan değer, inanç ve davranışsal normlara dönüştürülmesi,
- Bu bağlılığın oluşmasına yardımcı olmak için gerekli kaynakların, özendiricilerin ve ödüllerin örgüt tarafından sağlanması,
- Güvenliğe temel öncelik olarak – üretim ya da etkinlik pahasına- değer verilmesi;
- Çalışanlar ve örgütün tüm düzeyleri arasında iletişimin yaygın ve samimi olması,
- Yüksek miktardaki üretime rağmen güvenli olmayan davranışların ender olması,
- Hatalar ve sorunlara karşı açıklığın (gizlilikten kaçınmanın) bulunması; meydana geldiklerinde de raporlanması,
- Örgütsel öğrenmeye değer verilmesi (bir soruna yönelik tepki birey suçlamasından çok sistemin performansının gelişimine odaklanır).

3. İŞ GÜVENLİĞİ KÜLTÜRÜNÜN GELİŞİMİ

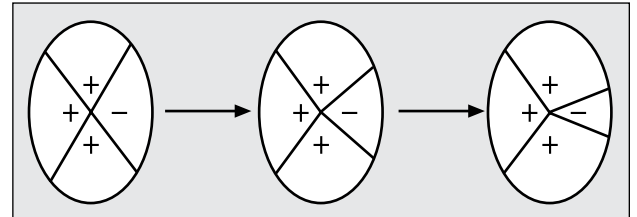
Örgütlerin güvenliğe karşı tutum ve davranışları yöneticilerden, yönetim biçimlerinden, karın güvenlikten üstün görülmesinden, iletişimden, sorumlulukların paylaşım şekline kaynaklanabilmektedir. Bunu belirleyen ise, örgütün güvenlik kültürüdür. Güvenlik kültürü örgütün güvenliğe ilişkin temel değer, norm ve tutumlarını ifade ettiğinden, etkili ve başarılı bir güvenlik yönetimi özellikle yönetim kademesinin güvenliğe yönelik bağlılığına ve tutumuna dayanır. Dolayısıyla, örgütün güvenlik kültürü yönetimin güvenlik konusundaki yaklaşımlarından etkilenmektedir. Etkili bir güvenlik yönetimi, büyük ölçüde örgütün genel yönetimiyle bütünleşmesine bağlıdır (Arvidsson vd., tarihsiz: 1-2). Nitekim, güvenlik kültürlerinin yapısı incelendiğinde başarısız örgütlerde olduğu gibi başarılı örgütlerde de yönetim biçimi ön plana çıkmaktadır. McGregor'un formüle ettiği X (otoriter yönetim) ve Y (katılımcı yönetim) Teorisi bu açıdan ele alındığında, Y tipi katılımcı liderin bulunduğu örgütlerde güvenlik kültürünün geliştiği ve düşük hata ile yüksek güvenliğin söz konusu olduğu anlaşılmıştır (Roughton ve Mercurio, 2002: 19, 53).

Örgütte güvenliğe ilişkin inanç, değer ve davranışlar geliştikçe güvenlik kültürü olgunlaşacak; hasarlar ve kaybedilen zaman ile masraflar azalacaktır. Şekil 1'de bu ilişki

yer almaktadır. Şekil 2'de ise inançlar, değerler ve davranışlardaki değişim karşısında hasarlar, kaybedilen zamanlar ve masraflardaki farklılaşma gösterilmektedir (Cameron, 2000: 23-24).

Şekil 1: Örgütteki İnanç, Değer ve Davranışlar

Şekil 2: Örgütteki İnanç, Değer ve Davranış Değişikliğinin Sonuçları

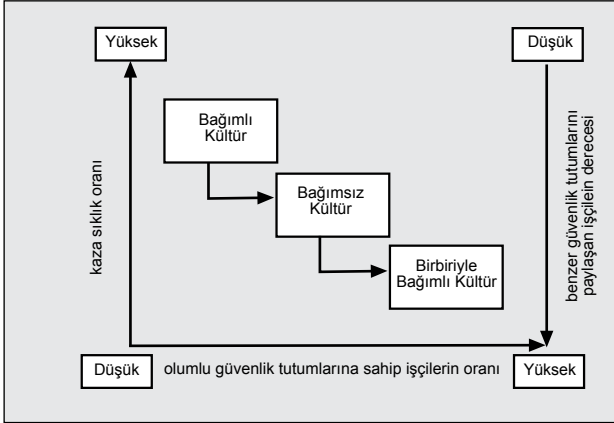
Güvenliğe önem veren, karlılığı güvenliğin önünde tutmayan bilinçli örgütlerde olumlu bir güvenlik kültürünün olduğunu söylenebilir. Bu tür örgütler bazı özelliklere sahiptir. Bunlar aşağıdaki gibidir: (Safety Culture, 2006: 2)

- Liderliğin önemi ve genel müdür ile diğer yöneticilerin bağlılığı,
- Beklentilerin belirgin olması ve hat yönetiminin bağlılığı,
- Tüm çalışanların katılımı,
- Etkin iletişim, ortak anlayış ve hedefler,
- Etkin örgütsel öğrenme ve değişime yanıt verme,
- İşyerinde güvenlik ve sağlığa dikkat ve ilgi gösterme,
- Tutum ve davranış sorgulama ve tüm bireyler tarafından titiz ve sağduyulu yaklaşım.

Olumlu güvenlik kültürüne sahip örgütlerin özelliklerine, karşılıklı güvene dayalı iletişim, güvenliğin önemini algılama ve önleyici ölçümlerin yararına güvenme gibi özellikler eklenebilir (Gadd ve Collins, 2002: 1,3). Bu tür kültüre sahip örgütlerde hata ve kaza oranları oldukça düşüktür ve söz konusu örgütlerin tutum ve algıları ise şöyledir (Fleming ve Lardner, 11 March 1999: 16):

- Yönetimin güvenliğe bağlılığı,
- Güvenliğin üretimden daha öncelikli olması,
- Etkin güvenlik gözetim ve denetimi,
- İnsancıl ve katılımcı yönetim biçimi,
- Güvenlik ölçümlerinin durumu,
- Etkin ve yeterli kurallar ve prosedürler,
- Düşük seviyelerdeki risk alma davranışı,
- Göreceli risk algılarının paylaşılması,
- Etkin örgütsel öğrenme,
- Güvenli şekilde çalıştığından işe alınan, istihdamını sürdüren ve terfi eden işgücünün oranı.

Güvenlik kültürünün gelişimi, "Güvenlik Kültürü Gelişimi Aşamaları Modeli"nden yararlanılarak daha iyi anlaşılabilir (Fleming ve Lardner, 11 March 1999: 17). Üç aşamalı olan model ile örgütler buldukları aşamayı belirleyebilir ve bir sonraki aşamaya geçmelerini sağlayacak faaliyetleri tanımlayabilir (Bkz., Şekil 3).

Şekil 3: Güvenlik Kültürünü İyileştiren Seviyeler

Modelde üç aşama söz konusudur. Bunlar; "bağımlı kültür", "bağımsız kültür" ve "birbiriyle bağımlı kültür"dür ((Fleming ve Lardner, 11 March 1999: 17-18).

Bağımlı kültür, güvenlik önlemlerini uygulamak için geniş kapsamlı bir disiplinin uygulanmasını ifade eden yönetim ve nezaretçi kontrolüne odaklanır. Bu kültürde, yazılı güvenlik kurallarına ve prosedürlerine çok fazla önem verilmiştir. Güvenlik performansının başarısı, kural ve prosedürleri uygulama yönündeki yönetimin bağlılığı ile ilişkilidir. Bu anlamda, güvenlik performansının gelişimi bu tip bir kültür aracılığıyla en üst düzeyine ulaşacaktır. Ancak, yönetim güvenliğe ne kadar bağlı olursa olsun, işletmedeki her yerde bilfiil olması ve tüm faaliyetleri gözlemleyerek izlemesi mümkün değildir.

Bağımlı kültüre sahip bir örgütte güvenliğin gelişmesi arzu ediliyorsa, bağımsız kültür geliştirilmelidir. Bu noktada, güvenlik için kişisel bağlılık ve sorumluluklara odaklanılmalıdır. Tüm çalışanlar kendi kişisel güvenlik standartlarını geliştirmekten ve bu standartları yerine getirerek bağlılıkları kanıtlamaktan sorumlu tutulmalıdır. Güvenlik kural ve prosedürleri bu şekilde belirlendiğinde, çalışanlar kendi güvenlikleriyle ilgilenecek ve güvenliklerini korumak için aktif olacaklardır. Güvenlik konusunda bireysel sorumluluğu esas alan bağımsız kültürde, "herkes kendi güvenliğinin yöneticisidir" gibi beyanatlar görülür.

Modeldeki son aşama ise, birbiriyle bağımlı kültürdür ve güvenlik konusunda takım bağlılığı baskın faktördür. Bu çeşit kültürlerde çalışanlar kendi işlerinin ötesinde diğerlerinin güvenliği için de sorumluluk duygusuna sahiptir. Çalışanlar güvenliğin önemi konusunda ortak bir inanç paylaşmaktadır. Birbiriyle bağımlı kültürü geliştirmek bireysel bağlılıktan daha fazlasını gerektirdiği için zordur ve paylaşılan algı, davranış ve inançları gerektirir. Bunun yanı sıra, çalışanlar diğerlerinin bu inanç sistemini zorlayarak değil, ikna yoluyla benimsemelerine yardımcı olma konusunda gönüllü olmalıdır. Ayrıca, çalışanlar diğerlerine yardımcı olmayı istemeli ve yaptırım olmaksızın buna inanmalıdır.

Görüldüğü üzere, bu modelde güvenlik kültürünün gelişim süreci üç ayrı aşamada açıklanmıştır. Örgütün farklı bölümlerinde aynı anda farklı aşamalar görülebilir. Bu ne-

denle, güvenlik kültürünü geliştirmeye başlamadan önce örgütler farklı bölümlerindeki aşamaları saptamalıdır.

SONUÇ

Güvenlik kültürünü geliştirmek için tek ve en iyi yol bulunmamaktadır. Uygun yöntemi belirlemek mevcut koşulların ve hedeflerin ayrıntılı olarak gözden geçirilmesi ile sağlanabilir. Geliştirme ilgili iki temel yaklaşım, çalışan katılımını sağlamak ve nezaretçilerin güvenlik yönetimi yeteneklerini artırmaktır.

Özellikle başlangıç aşamasında, iş güvenlik kültürü programının yürütümüne yönelik direnç ile karşılaşılması olasıdır. Bu noktada, iş güvenliği uzmanının işletmedeki olanakları ve onlara nasıl erişip kullanabileceğini öğrenmesi iş güvenliği çabalarının sürekli gelişmesine yardımcı olacak ve kaza oranını azaltacaktır. Yüksek iş güvenliği performansına ulaşmak için "planlamak", "ısrarcı olmak" ve "güvenliğe sürekli ilgi göstermek" gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ARVIDSSON, Marcus, JOHANSSON, Curt R., AKSELSSON, Roland ve JOSEFSSON, Billy (Tarihsiz); "Relationship Between Safety Culture and Psychosocial Working Environment In Air Traffic Control", (Erişim: <http://www.lfv.se/upload/ANS/Project/HUFA/HCI-Toulouse.pdf>, 23.11.2007).
- CAMERON Ron (2000); Nuclear Safety Culture - FNCA Activities From 1997-2000, Paper presented at the Fourth Nuclear Safety Culture Workshop in China, (Erişim: http://old-www.ansto.gov.au/fnca/docs/introductory_talk.pdf, 29.10.2007).
- Characteristics of Safety Culture, (Erişim: <http://nonprofitrisk.org/tools/workplace-safety/public-sector/concepts/characterchk-ps.htm>, 29.10.2007).
- CLARKE, Sharon (1999); "Perceptions of Organizational Safety: Implications for the Development of Safety Culture", Journal of Organizational Behavior, Vol. 20, Issue: 2.
- COOPER, M. Dominic (1998); Improving Safety Culture: A Practical Guide, John Wiley&Sons, Chichester.
- Culture of Safety Risk Analysis, (2005); Healthcare Risk Control, Supplement A, ECRI Institute (Erişim: http://www.ecri.org/Documents/Patient_Safety_Center/HRC_CultureofSafety.pdf, 29.11.2007).
- FLEMING Mark ve LARDNER Ronny (11 March 1999); Safety Culture-The Way Forward, The Chemical Engineer, The Keil Centre, Edinburgh. (Erişim: <http://www.keilcentre.co.uk/downloads/Culture.pdf>, 25.11.2007).
- GADD, S. ve COLLINS, A. M. (2002); Safety Culture: A Review Of The Literature, Health& Safety Laboratory No: HSL/2002/25, Sheffield, (Erişim: http://www.hse.gov.uk/RESEARCH/hsl_pdf/2002/hsl02-25.pdf, 29.11.2007).
- GULDENMUND, F.W. (2000); "The Nature of Safety Culture: A Review of Theory and Research", Safety Science, Vol. 34, Issue: 1-3.
- HARVEY, Joan, ERDOS, George, BOLAM, Helen, COX, Michael A. A., KENNEDY, John N. P. ve GREGORY, David T. (2002); "An Analysis of Safety Culture Attitudes in a Highly Regulated Environment", Work&Stres, Vol. 16, No: 1.
- HOGG, Michael A. ve VAUGHAN, Graham M. (2007); Sosyal Psikoloji, (Çev.: İbrahim YILDIZ ve Aydın GELMEZ), Ütopya yayınevi, Ankara.
- OEDAWALD Pia, REIMAN Teemu (2007); Special Characteristics Of Safety Critical Organizations: Work Psychological Perspectives, VIT Publications: 633, Helsinki. <http://www.vtt.fi/inf/pdf/publications/2007/P633.pdf> (Erişim Tarihi: 06.04.2007)
- ÖZKALP, Enver ve KİREL, Çiğdem (2001); Örgütsel Davranış, A.Ü. Vakıf Yayın No: 149, Eskişehir.
- REASON, James (1993); "Managing the Management Risk: New Approaches to Organisational Safety", (Edt.: Bernhard WILPERT ve Thoralf QVALE), Reliability and Safety in Hazardous Work Systems, Lawrence Erlbaum Associates Ltd., Publishers, Hove.
- ROUGHTON E. James ve MERCURIO J. James (2002); Developing An Effective Safety Culture: a Leadership Approach, Butterworth-Heinemann, Boston.
- Safety Culture (1991); A Report By The International Nuclear Safety Advisory Group, IAEA Safety Series 75-INSAG-4, Vienna.
- Safety Culture (December 2006); Health And Safety Briefing No: 07, The Institution of Engineering and Technology, (Erişim: <http://www.theiet.org/factfiles/health/>, 13.10.2007)
- SILVA, Silvia, LIMA, Maria Luisa ve BAPTISTA, Conceição (2004); "OSCI: An Organisational and Safety Climate Inventory", Safety Science, Vol. 42, Issue: 3.
- UNUTKAN, Göksel ATAMAN (1995); İşletmelerin Yönetimi ve Örgüt Kültürü, Türkmen Kitapevi, İstanbul.
- VREDENBURGH, Alison G. (2002); "Organizational Safety: Which Management Practices are Most Effective in Reducing Employee Injury Rates?", Journal of Safety Research, Vol. 33, Issue: 2.
- VURAL, Z. Beril AKINCI (2003); Kurum Kültürü ve Örgütsel İletişim, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ZOHAR, Dov (1980); "Safety Climate in Industrial Organizations: Theoretical and Applied Implications", Journal of Applied Psychology, Vol. 65, No: 1.

Hijyen ve İş Hijyeni

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Hıçbirşey tecrübenin yerine geçemez...

Kanserojen ve Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmeliğin 7. maddesinde “özellikle işyeri tabanı, duvarlar ve diğer yüzeyler düzenli olarak temizlenecek ve **hijyen şartları** sağlanacaktır” denilmektedir. Aynı yönetmeliğin 12. maddesinin ana başlığı “**hijyen ve kişisel korunma**”; Eğitim başlıklı 13. maddesinde de “**hijyen kuralları**” konusunda çalışanlara eğitim verilmesi istenmekte; Sağlık Gözetimi ile ilgili 16. maddesinde ise; **İşyerinde kişisel ve mesleki hijyen** önlemlerinin derhal alınabilmesi mümkün olacak şekilde gerekli düzenleme yapılacaktır denilmektedir.

İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmeliğin 6. maddesinde ise “İşveren tarafından, iş sağlığı ve güvenliği kurulu üyelerine ve yedeklerine “**endüstriyel hijyenin temel ilkeleri**” konularında eğitim verilmesi sağlanır” ifadesi yer almaktadır.

Yaygın olarak bilindiği gibi ;“sağlığa zarar verecek ortamlardan korunmak için yapılacak uygulamalar ve alınan temizlik önlemlerinin tümü **hijyen** olarak tanımlanır” ve bu bağlamda işyeri iş sağlığı ve güvenliği görevlileri işçilere “özetle” şu önerilerde bulunur:

Kişisel Hijyen

Tüm iş kazaları ve meslek hastalıkları önlenebilir. Bunları önleyebilecek en önemli kişi **sizsiniz**. **Sağlığı ve güvenliği korumak için belirtilen kurallara eksiksiz uyunuz**. Kurallara isteyerek ve yeterince uyulmadığı takdirde işyeri çalışma ortamında bulunabilecek zararlı ve zehirli, gaz, toz, duman, mist şeklindeki kimyasal maddelerden etkilenebilirsiniz.

İyi bir hijyen (temizlik ,sağlık bilgisi) daima gereklidir. İşyerindeki lavaboları, duşları, tuvaletleri, soyunma odalarını en iyi şekilde kullanmak her bir çalışanın sorumluluğudur.

Zehirli kimyasal maddelerle, sıcakta ve kirlili işlerde çalışan işçileri için iyi bir hijyen (temizlik) temel şarttır.

İyi bir hijyen uygulaması için, şunları hatırdan çıkarmayın:

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

- Temiz, içilebilir suyu için
- Soyunma odasında, tuvaletlerde, veya tehlikeli maddelerin kullanıldığı yerlerde asla bir şey yemeyin
- Ellerinizi ve vücudunuzun kimyasal maddelere maruz kalan bölümlerini düzenli olarak yıkayın ve günlük duşlarınızı yapın
- Dişlerinizi ve ağızınızı her gün temizleyin ve düzenli (periyodik) olarak dişlerinizi (dişçiye) kontrol ettirin
- Uygun iş elbisesi ve iş (güvenliği) ayakkabısı giyin
- İş elbisenizi ve iş dışında giydiğiniz elbiseleri karıştırmayın
- İş elbiselerini, havluları vb., özellikle zehirli ve/veya zararlı maddelerle kirlenmişse (özel olarak diğer çamaşırlarla karıştırmadan) temizlettirin,
- Koruyucu maskeleri, gözlükleri, eldivenleri, kulak koruyucularını, vb., uygun şekilde kullanın
- Düzenli egzersizlerle fiziksel sağlığınıza koruyun.

Tehlikeli tozlarla çalışanlar, işten sonra duş almalı ve saçlarını da yıkamalıdır. Kirli iş elbiseleri düzenli olarak değiştirilmelidir (temizletilmelidir). İşte ve iş dışında farklı elbiseler giyilmelidir.

Tuvaletler, lavabolar, duşlar vb. düzenli olarak temizlenmelidir. Bunların temiz bulundurulması elbette tüm çalışanların işbirliği, dikkat ve özenli kullanmasını gerektirir. Grip ve bağırsak şikayetleri bir işçiden diğerine hızla yayılabilir. Grip olanlar, kuvvetli (akut) bağırsak şikayetleri olanlar veya bulaşıcı bir rahatsızlığı olanlar derhal işyeri hekimine durumu bildirmelidir.

İyi bir personel hijyeninin en önemli bölümü en azından herhangi bir şeyi yemeye oturmadan önce, tuvaleti kullandıktan sonra, ve yaptığınız işi tamamlayınca ellerinizi yıkayın.

Çözücüler, tinerler, alkaliler veya makine yağları gibi maddeleri asla cildinizi temizlemek için kullanmayın.

Belirtilen bu kurallar uyulduğunda acaba yukarıda belirtilen yönetmeliklerde sözü edilen “**mesleki hijyen**” ve “**endüstriyel hijyenin temel ilkeleri**” de karşılanmış oluyor mu?

İşyeri uygulamalarında çoğu kez “**kişisel hijyen**” ile “**endüstriyel hijyen**”, diğer bir ifade ile “**iş hijyeni**”nin bire bir örtüştüğü, aynı şeyi ifade ettiği sanılmaktadır.

Oysa durum çok farklı.

Nasıl mı ?

Önce, genel olarak iş sağlığını tehdit edebilecek tehlikeler, bunların çalışanların vücuduna olası giriş yolları, bunların değerlendirme yöntemleri ve tehlikeyi önleyici kontrol yöntemlerini özet olarak gözden geçirelim, sonra iş (endüstriyel) hijyeni'nin tanımına bakalım.

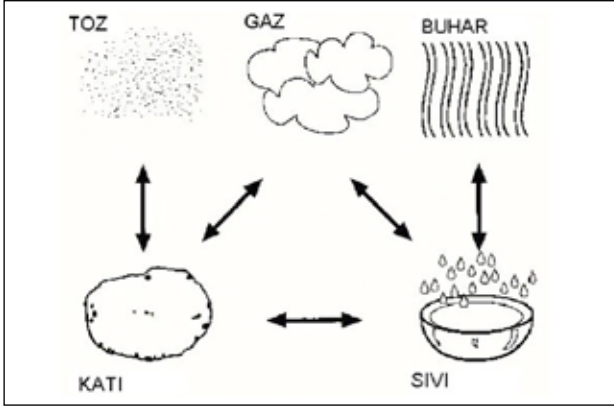
I. Sağlığı tehdit eden tehlikelerin sınıflandırılması

A) Kimyasal Tehlikeler

Bunlar, zehirli veya tahriş edici maddeler olup doğrudan doğruya vücuda girerler. Gazlar, buharlar, sıvılar, katılar, tozlar veya bunların karışımları vb. gibi.

B) Biyolojik Tehlikeler

Bunlar, bakteriler, virüsler, mantarlar, küfler ve protista (bir hücreliler) gibi mikrobiyolojik olanlar ve böcekler, parazitler (asalaklar), bitkiler; ve hayvanlar gibi makrobiyolojik tehlikeler.

C- Fiziksel Tehlikelerin (Çevresel Koşulların) Meydana Getirdiği Tehlikeler

Bunlar aşırı gürültü, titreşim (sarsıntı), ışın saçan enerji, olağan dışı sıcaklık değişimlerine (termal konfor koşullarına) maruz kalma durumlarıdır.

D- Ergonomik Tehlikeler

- Fiziksel Stresörler (tekrarlanan hareketler, ağır kaldırma, uygunsuz veya statik (değişmeyen) duruş, yorgunluk, aşırı güç uygulama, doğrudan/direkt basınç veya aşırı güç uygulama gibi).
- Psikolojik stresörler (monotonluk, aşırı iş yükü gibi).

II. Vücuda Giriş Yolları

A- Solunum Yolu İle : İşçiler sanayide en çok bu yolla etkilenir.

1- Gazlar:

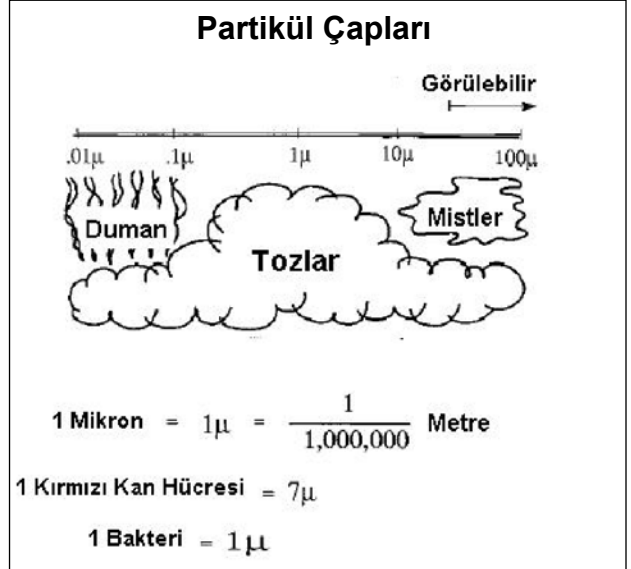
Mesleki zehirlenmelerin, çoğu solunum yolu ile alınan havanın içinde bulunan klor, karbon monoksit, hidrojen sülfür, amonyak, azot dioksit, fosgen, brom , ozon gibi gazlarıdır. Bu maddeler normal sıcaklıkta ve atmosfer basıncında gaz olarak havada bulunabilir. (Tüp veya sarnıç gibi gaz taşıma kapları veya gaz boru hatlarındaki sızıntılar, kaynak ve kesme veya motorların egzozundan çıkan gazlar gibi yüksek sıcaklıkta yapılan işlemler sonucu çalışma ortam atmosferine gazlar yayılabilmektedir.)

2- Buharlar:

Normal sıcaklıkta ve atmosfer basıncında buharlaşabilen , gaz, sıvı veya katı maddelerin havada bulunan buharlarıdır . Örneğin: Benzol, alkol, toluen vb. (Sıvıların karıştırılması veya doldurulması, boyama, tabanca boyacılığı, temizleme işlemleri sonucu zararlı buharlar açığa çıkmakta, soluk düzeyine erişmektedir.)

3- Sisler (mistler):

Bunlar, çok ince sıvı damlacıklarının havada dağılması sonucu meydana gelirler, elektro metal kaplama tanklarında ve tabanca ile boya yapılması durumlarında olduğu gibi. (Kesme ve taşlama işlemleri sırasında yağ sisleri (mistleri), elektrokaplama asit sisleri, sprey – tabanca boyacılığında sprey sisleri oluşmaktadır).

4- Tozlar:

Bunların, çok ince katı madde parçacıklarının havada dağılması ile meydana gelirler. Organik ve inorganik partiküllerden oluşur. Partikül büyüklüğüne göre solunabilir, ya da üst solunum yolları ile atılabilir olmalarına göre sınıflandırılabilir. Çözülebilir tozlar akciğerin nemine çözünürler ve sonra absorbe olurlar. Tahriş edici tozlar, solunum yollarının iç yüzeylerine etki ederler. Özellikle 0,1 ila 5 mikron arasındaki tozlar son derece tehlikelidir. Temizleme, delme, kesme, öğitme, ezme gibi bir çok işlem sonucu tozlar çalışma ortamına yayılmaktadır.

a) Tahriş Edici Tozlar:

Bir çok toz, başlıca şikayet konusudur. Çünkü bunlar deriyi tahriş ederler. Örneğin: Sodyum hidroksit, potasyum hidroksit, kireç tozları vb. gibi.

Bazı tozlar, kendileri tahriş edici olmadıkları halde cildin gözeneklerini tıkamak suretiyle veya mikropların burada yerleşmelerine sebebiyet vererek, tahrişe yol açarlar. Hububat, şeker ve un tozları bunlara örnek olarak verilebilir.

b) Zehirli Tozlar:

Bunlar, akciğerlerden, deriden veya sindirim yollarından kan dolaşımına girerek zehirlenmelere neden olurlar. Örneğin Kurşun, arsenik, civa, kadmiyum, fosfor ve birçok kimyasal madde tozları. Bu çeşit tozlar tahrişe veya zehirlenmeye birlikte neden olabilirler.

c) Fibrosis Yapan Tozlar:

Bunlar, akciğerlerin hücrelerinde, **fibros** meydana getiren serbest **silika** ve **asbest** tozlarıdır. Kömür madenciligi ve döküm sanayisi gibi sektörler için bu risk özellikle çok önemlidir.

d) Sıkıcı - İnert Tozlar:

Bunlar, tahriş edebilen fakat zehirlenmeye ve **fibrosis**'e neden olmayan, rahatsızlık verici tozlardır.

e) Allerji Yapan Tozlar:

Bunlar, bunlar bazı kimselere etki eden, polen, pamuk, yün, kürk, tüy , saç tozları ile bazı cins odunların kesilmesinde meydana gelen tozlardır.

5- Dumanlar:

Bunlar, kimyasal maddelerin meydana getirdikleri katı parçacıkların gaz halindeki dumanlarıdır. Örneğin hidroklorik asit ve amonyak buharları havada beyaz dumanlar halinde amonyum klorür meydana getirirler. Özellikle kaynak ve kesme işlemleri sırasında açığa çıkan dumanlar son derece önemlidir. Önlem almayı gerektirir.

B) Deriye Temas Yolu İle

Deri yolu ile absorbe edilme, doğrudan doğruya deriye temas etme ile meydana gelir. Asitler, alkaliler, solventler, yağlar, formaldehit, krom veya nikel, bazı organik tozlar, epoksi sertleştiriciler, neftyağı cilt için tehlikelidir.

1- Öldürücü zehirlenmeler

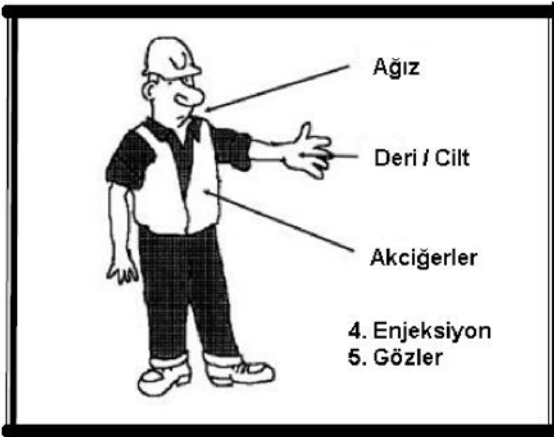
Nisbeten, çok az miktarlardaki zehirli maddeler absorbe edilebilir. Fakat, anilin, kurşun tetra etil veya hidrojen siyanür asidinin deriye kısa süre teması çok büyük tehlikeler meydana getirebilir.

2- Tahriş Edici Maddeler

Bunlar, doğrudan doğruya deriye (cilde) etki ederler. Kuvvetli asitler (sülfürik asit, nitrik asit, hidro florik asit vb.). Bazlar (sodyum hidroksit – kostik, potasyum hidroksit, kireç vb.), klor, flor, brom, fenol vb.

3- Çözücüler

Bunlar, doğrudan doğruya deriyi tahriş etmezler ancak, bakterilere karşı derinin direncini azaltırlar. (Dermatitis) Örneğin: Benzin, Gazyağı ve Alkol vb.)

C) Sindirim Yolu İle

Atmosferde bulunan ve salya ile karışan zehirli maddeleri yutmak, kimyasal maddeler bulaşmış gıdaları yemek, içmek, çiğnemek ve tütürmek suretiyle sindirim yolu ile vücuda girerler.

d) Eneksiyon yolu ile

e) Göz tarafından absorbe edilerek.

Fiziksel Etkenlere (Çevresel Zararlara) Maruz Kalma

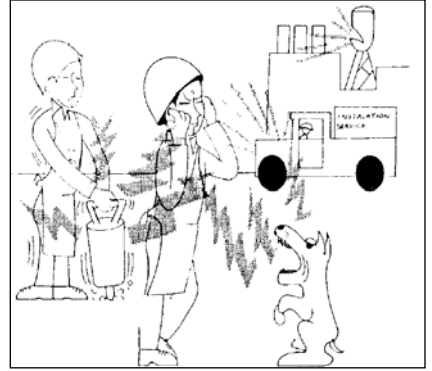
1- Titreşim – Sarsıntı – Vibrasyon

Sarsıntıya katlanma, çalışanı yorar ve sinirli yapar. Parmakların hassasiyetinin kaybolmasına ve iltihaplanmasına neden olabilir. Pnömatik (yüksek hava basınçlı) el aletleri - çekiçleri, yüksek hızlı taş tezgahları, dikiş makineleri, forklift vb. kullanmak gibi.

2- Gürültü

Gürültü arzu edilmeyen sestir. Biz burada sadece gü-

rültünün şiddetini, sürekli veya kesikli oluşunu, işitme organlarını tahriş edici, bu organlara etki ve zarar verici durumlarını ele alacağız. En modern şehirlerde ve büküm ve dokumanın yapıldığı tekstil sanayi, işleri sanayi, dökümhaneler, metal işleri sanayi gibi birçok işyeri ve mesleklerde, yüksek düzeyde gürültüye devamlı maruziyet, şahısların kazalara ve işitme kayıplarına uğramalarına neden olmaktadır.

3- Aydınlatma

Yetersiz aydınlatma, farklı , göz kamaştırıcı titreşim ve parlak ışıklar göz yorgunluğuna ve sinir sisteminin bozulmasına neden olurlar.

4- Radyasyon - Işın Saçan Enerji

a) Enfraruj Işınları

Aşırı ısı ışınları sıcak çarpmasına, cilt tahrişine ve gözde katarakt meydana getirir. İzin verilebilen (müsaade edilebilen) en fazla (azami) konsantrasyon saptanmalıdır.

b) Gamma Işınları

Radium ve radyoaktif maddeler ve x ışınlarına vücutun fazla maruziyeti (etkisinde kalması – sunuk kalması), canlılığın azalmasına, halsizliğe, baş ağrısına, anemiye, lösemiye neden olabilir. Vücutun bazı kısımlarının bu ışınlarla çok fazla maruz kalması, radium yanıklarını meydana getirir.

Gamma Işınlarının Kontrol Önlemleri :

- 1- Bu gibi maddeleri çok az miktarlarda depolayın, taşıyın ve kullanın.
- 2- İşçileri, bu ışınlardan olabildiğince uzakta tutun.
- 3- Koruyucu kurşun malzeme kullanın.
- 4- Maruz kalma süresini en azda tutun.

c) Ultraviole Işınları

Bu ışınlar, korunmamış deri bölgelerinde yanıklar meydana getirir ve gözleri etkiler. Konjonktivit, iritis, cornea ulceri cv. Bu ışınların ana kaynağı kaynak makineleridir.

Koruyucu önlemler: Özel giyim, başlık, gözlük, eldiven ve koruyucu siper kullanmak.

d) Kısa Dalga Işınları

Yüksek frekanslı akımın kullanıldığı elektronik cihazlarda, Radar Sistemlerinde meydana gelebilir. Yüksek enerjili ışınlar çelik talaşlarını kızdırabileceği gibi flaş lambalarını da yakabilir. 300 mc. Den daha yüksek frakanlar insan duyarlılığına çok zararlı olabilir.

Genellikle büyük ve küçük sabit radar direklerinin çok yakınlarına yaklaşmamalı ve çalışan radar antenlerine özellikle yakın mesafede asla bırakılmamalıdır.

e) Isı – Sıcaklık

Çok fazla sıcaklık ve nem, insan vücudunun ısı kontrol mekanizmasına ağırlık verebilir. Böyle bir durumda vücudu ancak uzun bir süre de alışabilir.

1- Çalışma'da Rahat Sıcaklık Bölgesi

Bağıl (nisbi) nem, rahat çalışmanın devamlı olmasının en önemli etkidir. Çok fazla nem, terlemeye ve terin vücuttan uzaklaşmasına etki eder. Ancak soğutma sistemi

ile vücut sıcaklığı normalde tutulabilir. Eğer vücut sıcaklığı çok yükselirse sıcak çarpması (bayılma) ile sonuçlanabilir.

En çok rahatlık veren sıcaklık, atmosfer ve hava koşullarını özel bir alanda ve mevsime göre değiştirmekle elde edilebilir. Örneğin, rahat bir çalışma sıcaklığı kışın 18 °C – 21 °C ve % 40 bağıl nem olarak verilebilir. Yazın ise bunun biraz üstü olabilir.

2- Sıcaklıktan Meydana Gelen Kasılmalar (Kramplar)

Fazla terlemede, vücuttan çıkan tuzu almak için fazlaca tuz kullanılır. Bu, sıcaklık sebebi ile kramplara neden olabilir. İşçiler tarafından alınacak tuz miktarı işyeri hekiminin kontrolü altında saptanmalıdır.

Sağlık Riski Oluşturan Tehlikelerin Değerlendirilmesi

1. Maddenin yapısı veya zararlı etkileri
2. Maruziyet (etkisinde kalma) ağırlığı
3. Maruziyet süresi
4. Personelin duyarlılığı – hassasiyeti hakkında düşünceler
5. Havanın kirliliğinin ölçülmesi
6. Sağlık riski oluşturan tehlikelerin kontrolü

Sağlık Riski Oluşturan Tehlikelerin Değerlendirilmesi

Göz Önünde Bulundurulacak Faktörler

Çeşitli kimyasal maddelerle çalışma sırasında ve bunların olası tehlikeleri hakkında karar verirken dikkat edilmesi gereken bazı durumlar aşağıda kısaca tanımlanmıştır.

1) Madde'nin Yapısı veya Maddenin Zararlı Etkileri

Herhangi bir maddenin fiziksel veya kimyasal Özelliklerinin sağlık üzerinde yapacağı zararlı etkiler çok önemlidir.

Bir işyerinde, iş güvenliği ile sorumlu olan kişi ve onun temsilcileri (İş Güvenliği Uzmanı, İş Sağlığı ve güvenliği Kurul Üyeleri vb.) işyerinde kullanılan her maddenin, sağlık riski oluşturma derecesini, kullanılmasını ve özelliklerini iyice bilmelidir.

Bilgi Alma Kaynakları

Üretilen her bir kimyasal maddenin ambalajına özel etiketler yapıştırılmaktadır. Tehlike uyarı etiketi bulunmayan ambalaj içindeki maddenin, sağlık açısından riskli madde olmadığına işaret etmez. Tehlike işareti etiketi taşıyan ambalaj, sağlık açısından risk oluşturabilecek maddenin varlığı yönünden dikkatle kontrol edilmelidir. Yasal olarak kimyasal maddeyi üreten firmaların, maddenin sağlık açısından oluşturabileceği riskleri gösteren kendi etiketlerini ambalajlara yapıştırmaları ve bu etikete, güvenli taşıma için özel talimatları eklemeleri bir zorunluluktur. Ayrıca her bir kimyasal maddenin Malzeme Güvenlik Bilgi Formları'nı da Türkçe düzenleyerek müşteriye vermeleri gerekmektedir.

2- Maruziyet'in (sunuk kalmanın) Ağırlığı

Şiddetli maruziyette zarar görme, kısa sürede meydana gelir.

Pratik olarak, zehirli maddelerin az miktarları bile zarara neden olabilir.

Zehirli maddeler tarafından hava çokça kirlenmektedir (bulaşmaktadır). Bunlar için yapılan (ortamdaki) kontrol ölçmeleri, o kimyasal maddelerin çalışma ortam atmosferindeki konsantrasyonunun (düzeyinin) güvenlik sınırları içinde olduğuna bizi inandırmaktadır. Birçok maddeye dokunmak (bile) çok tehlikelidir. Bu nedenle bu gibi maddeler dokunmaya karşı korunmuş olmalıdır.

Not: Bir çok ölüm, tanklarda, kuyularda, silolarda, kapalı olan yerlerde, oksijen azlığından meydana gelmektedir.

3- Maruziyet'in Süresi

a) Bir kere maruziyet

Çok kısa bir süre de olsa, maruziyet zararlı olabilir. Bunun için izin verilen (müsaade edilen) herhangi bir konsantrasyon için güvenliği sağlayacak bir rehber verilmelidir.

b) Tekrar eden (sürekli) maruziyet

Bazı maddeler, birikerek oluşturacakları etkileri ile sağlığa zararlı olabilirler. Bu tip maddelerin bir kere ve tekrar eden maruziyete meydana getirecekleri toplam zararlar, sağlık açısından risk oluşturan tehlikelerin değerlendirilmesinde göz önünde tutulmalıdır.

4- Kişisel Duyarlılık (Şahsi Hassasiyet)

Her şahsın, çeşitli zararlı maddelere olan dayanıklılığı değişik olmaktadır. Bu durum, özellikle **dermatosis** meydana getiren maddeler için doğru olmaktadır.

Bazı şahıslar, çok fazla alerjiktirler. Diğer şahıslar ise, çok az alerjiktir. Bazen, bir kere olan ağır maruziyet, önceleri yüksek dayanıklılık gösteren şahıslarda bile duyarlılık meydana getirebilir.

Not: Herkes, fazla zehirli maddelere karşı duyarlıdır (hassastır). Asıl amaç bu gibi maddelerin insan vücuduna girmelerini önlemektir.

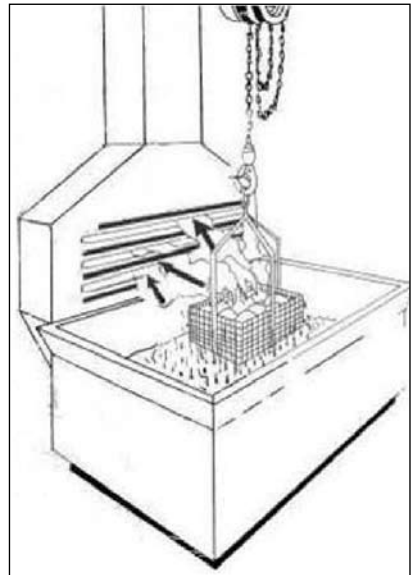
5- Havanın Kirliliğini Ölçme

Verilen zehirli bir maddenin, neden olacağı zararın, sisteme konulan madde miktarına bağlı olduğu kuşkusuzdur. Bu aynı zamanda, zararlı maddenin havadaki miktarına ve maruziyet süresine de bağlıdır. Havadaki zararlı madde miktarı alınacak numunelerin analizi ile ölçülebilir. Katı madde veya tozlarda, belli bir hava hacminde, tane-ciklerin büyüklüğü ve adedinin ölçülmesi yöntemi uygulanmaktadır.

Havanın kirliliğini ölçme işi için, mutlaka eğitilmiş bir eleman tayin edilmiş olmalıdır.

6 - Sağlık Riski Oluşturan Tehlikelerin Kontrolü

a) İlk iş risk değerlendirmesi yapmak ve işyerinde kullanılan veya üretilen sağlığa zararlı bütün maddelerin listesini hazırlamaktır. Aynı zamanda, depolarda veya işyeri sahasında bulunan önceden satın alınmış malzemenin kontrolü de yapılmalıdır.

b) İkinci olarak, üretimde uygulanan bütün yöntemlerin sağlığa zararlı olup olmadıkları kontrol edilmelidir. Herhangi bir üretim yönteminde toz, duman veya sis meydana gelip gelmediği incelenmelidir.

Asitlerin, bazların (alkalilerin) duman çıkaran, tahriş edici sıvıların ve katıların, çözücülerin – solventlerin taşınmaları sağlığa zararlılık yönünden kontrol edilmelidir.

Bu konuda yapılan kontrollerin değerlendirilmesi, bazı değişikliklerin yapılmasına gereksinim gösterebilir.

Sadece ham ve mamul malzemenin, sağlık açısından riskli olup olmadıklarını araştırmakla tam bir kontrol yapılmış olmaz, yan ürünler ve özellikle atıklar genellikle mamul malzemeden daha çok tehlikeli olabilir.

Not: Yangın ve patlama tehlikesi ayrıca göz önünde bulundurulmalıdır.

Tehlikeleri Önleyici Kontrol Yöntemleri Genel Yöntemler

Çalışanların sağlığını kontrol etmek için, üç Genel Kontrol Yöntemi uygulanabilmektedir.

- A- Havayı Kirleten Kaynakları Gidermek
- B- Kirli Havanın Dağılmasını Önlemek
- C- İşçileri Korumak

A- Tehlike Kaynaklarını Giderme 1- Tesisat ve teçhizat değişikliği

Hiç kuşku yok ki, **hava kirlenmesi konusunu** başarı ile ele almak, ilk önce işyerinde veya teçhizatı meydana gelecek değişiklikleri ve havayı kirleten nedenleri saptamakla olasıdır.

Techizatın ve uygulanan üretim yöntemlerinin ve tesisatın sonradan kontrolü, konunun çözümünü daha fazla güçleştirir.

2- Zehirli Olmayan veya Daha Az Zehirli Olan Maddelerin Kullanılması

Çoğu zaman, üretimin niteliği ve niceliği bakımından bunu başarmak zor olmaktadır. Bu durum, değişiklik yapılmadan önce dikkatle göz önünde bulundurulmalıdır.

Örnekler

Kullanma Amacı	Kullanılan Malzeme-Madde	Daha Çok Güvenilir Malzeme - Madde
Polisaj (Parlatma)	Kum	Çelik kum (bilya)
Öğütme, taşlama	Adi taş	Sun'i taş
Vernik		Petrol Esaslı solvent
Makine Temizliği	Benzin	Gazyağı, hatta motorin
Boya	Kurşun oksit	Çözünmez kurşun bileşikleri

3- Üretim Yöntemini Değiştirme

Üretim yöntemlerinin sık sık değiştirilmesi, meslek hastalıklarını meydana getiren tehlikeleri kısmen veya tamamen ortadan kaldıracaktır. Genellikle, işyerindeki büyük değişikliklerde Maliyet Artışları dikkatle göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu konuda bazı örnekler:

- a) Sis, buhar ve gazların meydana geldiği kimyasal reaksiyonlarda sıcaklık, basınç ve reaksiyon hızının kontrolü.

- b) Kaynak ve lehim işleri yerine saç kesme ve perçinleme işlerinin yapılması.
- c) El ile yapılan işlerin, yükleme makineleri, araç gereçleri ile yapılması.

4- İşyeri Düzeni

İşyerinin düzenli olması, havanın toz veya dumanlarla kirlenmesini önleme bakımından hayati önem taşır. Tozların, yeniden yayılmasını önleyecek şekilde etkili vakumlu temizleyicilerin bulunması ve herhangi bir temizleme işinin, işyerinde çok az işçi bulunduğu sürelerde yapılması gerekir.

B) Kirli Havanın Dağılmasını Önleme

Hava kirlenmesinin meydana gelmesini önlemenin, olası veya pratik olmadığı durumlarda, meydana gelen toz, gaz, buhar vb.'nin işyerine yayılmasını (dağılmasını) önlemek gerekir. .bu durumu başarmak için denenmiş 5 yol vardır.

- 1- Tehlikeli üretim yapılan işyerini – işi diğerlerinden ayırmak (tecrit etmek).
- 2- Tehlikeli üretim yapılan makine ve tesisatı tamamen kapalı duruma getirmek.
- 3- Islak (yaş) yöntem uygulamak.
- 4- Yerel (lokal, mevzii) olarak kirli havanın emilerek çalışma ortamından uzaklaştırılması.
- 5- İşçi eğitimi

1- Ayırmak (Tecrit Etmek)

Bütün tehlikeli işlemleri diğerlerinden ayrılmalı veya ayrı bir yerde

toplanmalıdır.

Böylece tüm çalışanlar yerine, sadece o işde çalışan işçiler bu

kirli havaya maruz kalmış

olacaklardır.

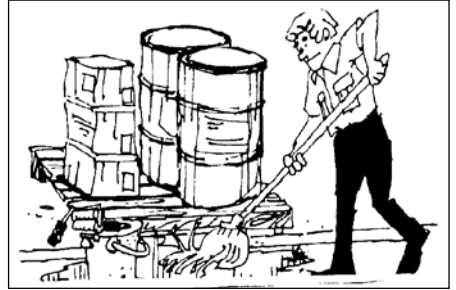
Bu durumda burada çalışan

işçilere tehlikelerden

koruyucu uygun koruyucu donanım verilmiş olmalıdır.

Örnekler

- a) Dökümhanelerde, dökümlerin temizlenmesi işlemleri, metal kaplama veya metalleri asitlerle temizleme tankları (banyoları) ayrılmış (tecrit edilmiş) yerlerde bulunmalı ve buralara, görevli işçilerden başkaları girmemelidir.
- b) Ayırmaya (tecrit etmeye) ek olarak, sınırlayıcı kuralların konulması ve kurşun tetra etil ve diğer benzer maddelerin, seçilmiş ve eğitilmiş kişiler tarafından kullanılması sağlanmalıdır.

2- Kapalı Duruma Getirme

Bu, tecrit etmenin daha genel bir uygulama şeklidir.

- Bu, daha çok parlayıcı ve patlayıcı maddelerin parlama ve patlamalarına karşı korunmada uygulanmaktadır.
- Taşlama ve parlatma işlemlerinde, çok yararlı olan, kapalı bir sistemin uygulanması.

3- Islak (yaş) Yöntem Uygulamak

Bu, toz kontrolünde bilinen en eski bir yöntemdir. Delme ve bazı taşlama işlemlerinde, tozumanın, büyük ölçüde azaltılmasında etkili bir yöntemdir.

Meydana gelen tozun, tamamen ıslanmış olmasına ve daha kuru iken yayılmamasına dikkat edilmelidir.

4- Kirliliğin Emilerek Çalışma Ortamından Uzaklaştırılması

Bu, endüstride işyeri havasını kirliletmekten sakınmada kullanılan en önemli yöntemdir.

Bunun prensipleri ve uygun bir işyeri tasarımının önemi, genellikle anlaşılmamaktadır. Bu nedenle işyerilerindeki bir çok tesisat verimsiz veya yetersizdir.

Yerel (lokal, mevzii) havalandırmada iki büyük faktör etkilidir.

- Hava akımı kontrolü
- Uygun davlumbaz yapılması (kirlenen havanın dağılımından toplanıp emilmesi için), bu konudaki sorunlar yeterli ve teknik havalandırma ile çözümlenebilir. Başlıca, verimli bir kontrol, çalışma sırasında güvenilir bakım ile sağlanabilir.

5- İşçi Eğitimi

Bu konuda işçi eğitimi çok önemli olup, işçinin anlayışlı olması ve işbirliği kurması, kontrol programını başarıya ulaştırır. Tehlikeli hareketler, alışkanlıklar ve uygulamalar, planlanmış operasyon kontrol önlemlerini tamamen bozabilir. Hemen hemen atmosfer kirlenmesini tamamen kontrol edecek bir ölçme ve değerlendirme yapılamamaktadır.

c- İşçileri Tehlikelerden Koruyun

Bir çok durumda işçilerin maruziyetini azaltma, sağlık riski oluşturan tehlikeleri ortadan kaldırmak için yeterli değildir. Bu gibi durumlarda kontrol ve geliştirme için (kabul görmüş) iki genel yöntem vardır.

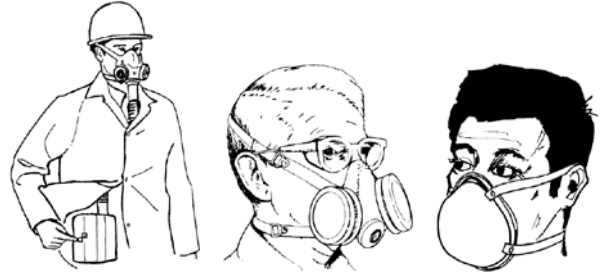
- Genel Havalandırma
- Solunum yolları koruyucu donanımlarını kullanma.
- Genel Havalandırma**

Yerel (lokal) olarak yapılan, kirliliğin havanın vakum yolu ile dışarı atılmasında, bu durum ikinci derecede önemlidir.

Çoğu zaman genel havalandırmada meydana gelen bir hata sonucu, bunun yerine yerel olarak havanın vakum yolu ile çalışma ortam atmosferinden uzaklaştırılması (atılması) uygulanır.

Genel havalandırmanın, etkili olmasını sınırlayan bir çok faktör vardır.

- Kirli havanın toplam miktarı.
- İşçilerin yakınında bulunan havayı kirlileten kaynaklardaki kirlilik konsantrasyon derecesi.

Genel havalandırma, aşağıdaki durumlarda başarılı olarak kullanılabilir.

- Üretimden dolayı hava kirlilik oranının düşük olduğu ve konsantrasyonunun (miktarının), çalışma ortam atmosferi güvenlik sınırı içinde olduğu durumlarda.
- Üretimden dolayı, hava kirlenmelerinin diğer bölgelere yayılmasının istenmediği veya bunun önemsiz olduğu durumlarda.

2- Solunum yolları koruyucu donanımlarını (teçhizatlarını) kullanma.

Koruyucu solunum donanımlarını özel kullanım koşulları:

- Duruma göre solunum yolları koruyucularının kullanılması için işçi ile anlaşma,
- Dikkatli ve özel bağlantı,
- Donanımın – teçhizatın temizliği ve bakımı için gerekli malzeme ve yer.
- Donanımın özel kullanılması ve koruyuculuk sınırı hakkında öğretim.
- Eğitimi, verimli ve akıllıca yapılacak kontrol.

Şimdi **iş hijyeni'nin (endüstriyel hijyeni'nin) tanımını** yapabiliriz:

"İşyerinde oluşan, hastalığa neden olan, sağlık ve iyilik halini bozan, işçiler ve toplumdaki bireyler arasında önemli ölçüde huzursuzluk ve verimsizlik yaratan **çevresel faktörleri** (ortam koşullarını) ve stresleri **gözlemleyen** (tanıyan) **değerlendiren** ve kontrol altına alan bir teknik ve sosyal bilim ve sanattır."

Demek ki kişisel hijyen ile iş hijyenin kapsamı farklıdır.

İş Kanununun 82. maddesi ile yasal bir zemine kavuşan iş güvenliği uzmanlığına ilave olarak, bir gün ülkemizde de iş hijyeni bilim ve sanatı ile uğraşacak yeterli sayı ve nitelikte **iş hijyenisti'nin** yetiştirilmesi ve iş yerlerinde bunlardan yararlanılması dileği ile.

Kaynaklar

--, Sanayide İş güvenliği Eğitim Rehberi, Sayı:8, T.C.Çalışma Bakanlığı İşçi Sağlığı Genel Müdürlüğü, Mars Matbaası, 1968 Ankara.

Stellman, Jeanne Mager (Ed.), Encyclopaedia of Occupational Health and Safety, Fourth Edition, Volume I., ILO Geneva 1998.

--, Accident Prevention Manual for Industrial Operations, Seventh Edition, National Safety Council, Chicago, 1977.

--, Introduction to Industrial Hygiene for the Non - IH Apathical Guide Without the Big Words, OR-OSHA 117, Department of Consumer Business Services

<http://www.bilkent.edu.tr/~bilheal/uremesagligi/hijyen.html>

<http://www.sowega-ahec.org/2007CareerGuide/IndustrialHygienist.htm>

http://www.lm.doe.gov/land/sites/oh/fernal_d_orig/VImages/PhotoTour/2000/Aug00/pages/7349D-0121.htm

<http://www.lbl.gov/ehs/chsp/html/materials.shtml>

<http://initialm.wordpress.com/2007/11/19/explosion-in-aramco-gas-pipeline-kills-28/>

Kanserojen ve Mutajen Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik, (26 Aralık 2003 tarih ve 25328 sayılı Resmi Gazete)

İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik (07. Nisan. 2004 tarih ve 25426 sayılı Resmi Gazete)

Güney Afrika Madenlerinde Gürültü ve Titreşim İle Savaşım

James Ian PHILIPS*, C. NELSEN**, (Çeviren : Yasemin ÜNAL***)

Giriş

Maden endüstrisinde ortaya çıkan gürültü ve titreşimin sağlık üzerindeki zararlı etkileri bütün dünyayı da rahatsız etmektedir (1-3).

Gürültü ve titreşimin sağlık üzerindeki olumsuz etkilerine karşı farkındalığın oluşması için, eldeki bilgiler sağlamlaştırılarak ve yepyeni uygulamalar geliştirilerek, Mesleki Sağlık Enstitüsü çalışanları tarafından düzenlenen bir proje, Maden Sağlık ve Güvenlik Konseyi tarafından finanse edilmektedir. (4)

Bu çalışmanın sonuçları ilgili alanlarda çalışan sanayi kollarına, gürültü ve titreşim sorunlarını daha kolay tesbit etmeleri ve çözüm getirme konusunda yardımcı olacaktır.

Araştırma grupları tarafından bu projede ele alınan konular şöyle:

- Madenlerde işitmeyi koruma programları
- El Kol Titreşim Sendromu
- Kaya delgilerinde gürültü ve titreşim emisyonlarının karşılaştırılması
- Titreşim önleyici eldivenler
- Tüm vücut titreşimi
- Maden Endüstrisinde gürültü ve titreşimin kontrolü için pratik mühendislik rehberi

İşitmeyi koruma programları

Gürültüden kaynaklanan işitme kaybına mani olmak için madenlerde varolan gürültü önleme kurallarına mühendislik temelinde önlemler de ilave edilmiştir. (5-6) Buna rağmen, işitme kaybına uğramış işçilerin bu endüstri koluna maliyeti, kayıp vardiyalar, tazminat talepleri, tedavi ve rehabilitasyon masraflarıyla her geçen gün artmaktadır.

Tam olarak işitmesini yitirmemiş işçilerle iletişim zorluğundan kaynaklanan güvenlik ve üretimin azalması da gündeme gelmektedir. (7)

Madenlerde İşitmeyi Koruma Programlarının en iyi şekilde uygulanabilmesi için bir rehber olan Maden Endüstrisinde mesleki gürültünün azaltılmasına ilişkin kanunlar çıkmadan önce, Eylül 1988 de yayınlanan "Maden Odaları

Araştırma Kurumu, Kullanıcı Kılavuzu" No. 11 (8) da projeye kapsamına alındı ve konuyla ilgili birçok diğer döküman ile birlikte değerlendirildi. Günümüzde geçerli olan uygulamalar da etkinlik ve kolaylık kriterlerine göre kabul edildi. Bunların yanı sıra, işletmenin idaresi, liderleri ve eleştirel incelemeler de konuya katkıda bulundu

İdare tarafından yapıcı bir geri bildirim sisteminin yanı sıra, uygun performans endikatörleri ve değerlendirme kriterleri de projenin başarıya ulaşmasında çok önemli etkenlerdir. Adı geçen rehber, işitmeyi koruma programlarının gerek duyduğu şartları detaylı bir şekilde sıralayıp, gerekli bilgilerin inceleme ve değerlendirmelerini çizelgeler halinde sunar. Bu rehberle ilaveten, güncel İşitmeyi Koruma Programları da gözden geçirilmiştir. Ulaşılan sonuca göre, programın başarılı olmamasının sebebi, etkili bir kontrol sisteminin yokluğudur. Buna göre, programı etkinleştirecek önerileri içeren ikinci ve daha kapsamlı bir döküman da hazırlanmıştır.

Daha fazla bilgi için: Mine Health and Safety Council MHSC, Private Bag X63, Braamfontein, 2017, tel. +27 011 358 9180 <http://www.sirrac.co.zd>

El-Kol Titreşim Sendromu (HAVS)

(HAVS) aşırı titreşime maruz kalanlarda görülen ve telafisi mümkün mesleki bir rahatsızlıktır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda, ilk vakalar, Güney Afrikada, 2000 yılında, yaklaşık 28.6 derecelik ısı altında çalışan maden işçilerinde görüldü.

2000 yılında incelenen 34 işçiden 21i, 2004 yılında semptomlar açısından tekrar değerlendirildi. Aralarında sadece 1 tanesinin iyileştiği saptandı.

Bir diğer araştırma, daha serin, yaklaşık 27 derece ısıda çalışan 21 adet kaya delgi operatörü üzerinde yapıldı. Daha sıcak ortamda çalışan işçilerin %15inde görülen titreşim semptomları, serin madende çalışanlar arasında % 52 ye çıktı. Her iki madende çalışan işçilere bakıldığında, ne işitme kaybı ne de titreşim semptomları arasında istatistiksel önem taşıyan bir bağlantı ortaya çıkmadı.

HAVS teşhisinde eleme araçları

Değerlendirilen araçlar arasında, geleneksel bir ses çatalı (diapozon), iki uçlu ayıraç ve katılımcılar tarafından cevaplanacak bir anket hazırlandı. Bireylerin maruz kal-

* M.H. ROSS National Institute for Occupational Health, National Health Laboratory Service, Johannesburg, South Africa

**M.H. Ross School of Public Health University of the Witwatersrand, Johannesburg, South Africa

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

dıkları titreşim düzeyini saptama ve vakaların saptanması açısından bu anket en faydalı araç olarak öne çıktı.

Kaya Delgileri

Maden endüstrisinde, el-kol titreşimine sebep olan başlıca aletler Kaya Delgileridir. 4 ayrı delgi tipi üzerinde yapılan testler ortaya çıkan ses düzeyi, titreşim ölçümleri sonunda, elde kullanılan delgi aletlerinin karşılaştırması yapıldı.

Kaya Delgi Testleri

Yapılan araştırmalarda, çok yüksek (114.4 dBA) ile oldukça düşük (85 dBA altında) ölçümler elde edildi.

Yüksek veriler hidrolik delgilerde ortaya çıktı. Elektrikli delgilerde ortaya çıkan düşük veriler (9 m/s²) bile, Avrupa Parlamentosu direktiflerinde tavsiye edilen sayıların (2.5 m/s²) çok üzerindediydi.

Maden endüstrisinde çalışan işçilerde el-kol titreşimini azaltacak özel «titreşim önleyici eldiven» kullanımına dair makale taramasında sadece 1 makaleye rastlandı. Sonuç olarak, Güney Afrika'da, ticari olarak satışa sunulan eldivenlerin titreşime mani olmadığı ve zaten zorlu toprakaltı şartlarda denenmedikleri ortaya çıktı.

Tüm vücut titreşimi

Tüm vücut titreşimi (WBV) genellikle, hareket halinde olan platformlar ve daha çok araçta gitmek veya araç kullanma sonucu ortaya çıkmaktadır. Düşük frekanslarda gerçekleşen vücut titreşimi, mide bulantısı benzeri önemsiz belirtiler verir. Fakat aynı zamanda, görme ve duyma bozuklukları sonucu şoförün araç kullanma yetisini de bozabilir.

Tüm vücut titreşiminin uzun dönemde çalışana vereceği zarar konusunda çelişkili düşüncelere karşı, Güney Afrika'da sırt ağrıları, kalça çıkıkları, siyatik ağrısı, mide bozuklukları ve başdönmesi gibi olumsuz sonuçlar olmasına rağmen, konuyla ilgili herhangi bir kanun mevcut de-

ğildir. Hatta kadınlar arasında jenital rahatsızlıklara ve ani düşüklere bile rastlanmıştır.

Yeterli araştırma ve kontrol yapılmadığından, belirli bir sendrom veya hastalığa da ulaşılamamıştır. Buna rağmen, sırt ağrıları ile vücut titreşimi arasındaki bağlantı, matematik bir ilişki ispat edilmediği halde, yadsınamaz. Hazırlanan raporda, literatürde rastlanan ortak görüşler ışığında, pratik çözümler önerilmiştir.

Madenlerde Gürültü ve Titreşim Kontrolü için Pratik Rehber

Bu rehberin iki ana amacı vardır :

- Ses ve titreşim fiziğinin sezgisel bir açıklamasını yapmak, madenlerde ses azaltma veya geçirmezlik sağlama metodlarını kolay anlaşılır ve uygulanır biçimde sunmak.
- İşyerlerinde, uzman olmayan kişiler tarafından bile uygulanabilecek basit ve güvenilir önlemler sıralamak. Bu önlemler aslında gürültüyü kontrol ederek problemi çıkış noktasında saptar ve titreşimle gürültü arasındaki ilişkiden yola çıkarak genel bir

sorunu ortadan kaldırma çabasına katkıda bulunur.

Sonuçta, maden endüstrisi dışında da kullanılacak genel prensipler içeren faydalı bir rehber halini alabilir.

Sonuç

Bu proje çalışması sonunda, "Güney Afrika Sanyinde Gürültü ve Titreşim Kontrolü için Pratik bir Rehber" (14) isiminde bir kitap ve bütün araştırma sonuçlarını içeren bir CD yayımlandı. Bu CD de aynı zamanda, gürültü ve titreşimle ilgili bilgiler ve kanunlar, konuyla ilgili diğer web-sitelerinin adresleri de yer almaktadır. Bu çalışmada özeti sunulan bilgiler ayrıca Dr James Ian Phillips tarafından hazırlanan bir CD de yer almaktadır.

İki Türk'ün Ölümü(*)

Erdoğan BOZBAY**
ebozbay@fisek.org.tr

Bu yaz, "İki Türk'ün Ölümü"nü karmaşık duygular eşliğinde okudum. Zaten kişiliğini, öğrencileriyle ilişkilerini, yazılarını, bakanlığını, bilim adamlığını, eğitimciliğini, kısacası bu ülke için, bu ülke insanı için yaptıklarını hayranlıkla izlediğim A. Taner Kışlalı'yı, özellikle de hakkında hemen hiçbir şey bilmediğim eşi Nilgün Kışlalı'yı sizlerin de benim gibi daha yakından tanımanızı istedim. Tabii, A. Taner Kışlalı'nın önceleri kardeşi, sonraları arkadaşı, dostu, meslektaşı, en sonunda damadı olan sayın Sıtkı Uluç'a, duygu yüklü bu özenli çalışma için teşekkürlerimizi de unutmayalım. İtiraf etmeliyim ki, hiçbir öyküde, romanda, eş, evlât, aile, insan, yaşam, vatan sevgisi böylesine yücelmemiş, doğallık, umut, vefa, bireysel ve toplumsal sorumluluklar böylesine içselleşmemiş, aşk böylesine taçlanmamıştır. Arka kapaktaki şu sözcükler, sanırım kitabın özünü çok iyi yansıtmaktadır:

İki "insan"ın yaşamöyküsü...
Nilgün Kışlalı "Türk" dedi...
Ahmet Taner Kışlalı "Atatürk" dedi...
Bir Türk'ün ölümü...
İki Türk'ün ölümü...
Türklerin ölümü...

#

Nicole ile Ahmet Taner Kışlalı'nın yolları Fransa'da kesişir. Her ikisi de uğraş alanları gereği İngilizcelelerini geliştirmek zorundadır. Ve gittikleri dil kursunun yaşamlarını böylesine derinden etkileyeceğini bilmektedir. Zamanla birbirlerine olan ilgileri tutkuya, tutkuları aşka dönüşmekte gecikmez. Nicole'e; **"Benimle evlenmezsen seni öldürürüm"** derirtecek noktaya varır. Ve sonunda evlenirler. **"Seviyorum! Aşkım uğruna her şeye katlanabilirim"** diyen Nicole bakın neler yapar. Adını değiştirir, ülkesini değiştirir, dinini, dilini değiştirir, ruhunu değiştirir. Hayat dolu Fransız kızı Nicole, yeni ülkesini, insanlarını, ailesini, Ankara'sını öylesine sever, benimser ki, kısa zaman da bizden birisi olup çıkar. O artık Nilgün'dür. Bizden fazla Biz'dir. **"Öldüğümde tabutumu mutlaka Türk bayrağına sarın"** diyecek kadar Türk'tür.

Dini gerekleri yerine getirir, Türk mutfağını, Türk insanını bizden iyi bilir, örf ve adetlerimize bizden daha çok bağlıdır. Dostları öyle güzel tanımlamışlar ki onu. Sevecen, insancıl, güler yüzlü, konuksever, ko-

* Sıtkı Uluç, İki Türk'ün Ölümü, Nilgün - Ahmet Taner Kışlalı'nın Yaşamöyküsü, Ümit Yayıncılık, Ankara 2001.

** Jeomorfoloğ
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
Yönetim Kurulu Üyesi

nuşma sever, açık sözlü, gözü pek, muzip, hoşgörülü, hayat dolu, çok neşeli, esnek, iyimser, iyi bir aşık, iyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir Türkiye sevdalısı. Hatta bazı dostlarına göre o sözcüklere sığdıramayacak kadar farklıdır. O kadar hayat doludur ki, başta ailesi olmak üzere, çevresindekiler O'nun öleceğini akıllarından bile geçirmez. Nitekim, kızı Dolunay, **"Ona bir şey olmaz ki!"** diyecek kadar yaşamdan kopmayacağına emindir. Ama olanlar olur, zamanında yerine konmayan bir karayolları uyarı levhasına pisi pisine kurban gider. Kaybında doğaldır ki en derin acıyı yaşayan eşi A. Taner Kışlalı, her an sürprizlerle dolu renkli kişiliğini, **"Ben bir tek Nilgün kaybetmedim. Birçok Nilgün kaybettim. Çünkü O, her kapının ardından farklı bir Nilgün olarak çıkardı"** sözleriyle onun sürprizlerle dolu renkli kişiliğini özetleyivermiştir. Ardından yazdığı **"Bir Türk'ün Ölümü"** başlıklı yazısının son satırlarını da anımsamakta yarar var. **"Sevgi doluydu. Çiçekleri, ağaçları, kelebekleri severdi... Kuşları, köpekleri, kedileri severdi... Çocukları, yaşlıları... Tanrı'yı severdi, Atatürk'ü severdi. "İnsan"ı severdi. O bir "İnsan"dı..."**

Üniversitede hocası, daha sonra da çalışma arkadaşı olan Nermin Abadan Unat ise acılarını hafifletebilmek için Kışlalı'ya şu önerilerde bulunur; **"Gidenler bizimle yaşamaya devam ediyor. O'nun resimlerini her yere koymaktan, O'ndan bahsetmekten çekinme... Bildiğim, gördüğüm, sezdiğim kadar sen Nilgün'ü çok mutlu ettin, O'na bir kadının isteyebileceği, özleyebileceği her şeyi verdin... Ve ağlamasını bil..."**

Ya Nilgün eşi için neler yapmıştı, neler vermişti. Aşkı uğruna bütün geçmişini Fransa'da bırakıp sıfırdan yeni bir hayata başlamayı göze almıştı. İki harika kız çocuğu vermişti. Muhaliflerin eşini kendisi yüzünden daha fazla yıpratmaması için ayrılık acısını gizlemeye çalışarak, boşanmayı bile teklif edebilmişti.

İnsanları çok sevmiş, çok sevilmiş, her keşimden, her yaştan insanla içten diyalog kurabilmiş, kendisinin bile dalga geçtiği sevimli Türkçe'siyle, zaman zaman şive taklitlerine bile girişmişti. **"Farklı"** olanı sevmeyi, **"öteki"** olana hoşgörülü davranmayı ilke edinmişti. Fransa'da toprağa düşen aşk tohumu, Türkiye'de giderek gelişmiş, çiçek açmış, herkesin gıpta ettiği bir aileye dönüşmüştü. Nilgün kronik bir aymazlığa kurban gitmese, eminim mutluluklarına ömür(!) biçilemezdi. A. Taner Kışlalı'nın, **"Nilgün bana o kadar güvendi ve inandı ki, kendime olan güvenimin artmasını sağladı. Birçok işi yapmaya o beni itti ve hep başarılarımı alkışladı."** türünden itirafımsı açıklaması, bizlerin Nilgün'e, O muhteşem kadına neler borçlu olduğumuzun en güzel kanıtıdır. Teşekkürler Nilgün, binlerce teşekkürler. Huzur içinde uyu.

#

Nicole'ün, yeni tanıştıkları günlerde yakınlarına, **"akıllı, yakışıklı, efendi adam"** olarak tanımladığı, **"gülmeyi O'na ben öğrettim"** dediği Taner Kışlalı'nın yaptıklarını yinelemeye gerek yok sanırım. A.Taner Kışlalı'nın insani yönünü yakınlarının ağızından dinlediğimizde, eşsiz bir kişiliğin ortaya çıkacağı zaten beklenen bir sonuçtur. Başkası da düşünülemez. Eşine, çocuklarına ve yakınlarına düşkünlüğünün yanı sıra, çağdaş bir beyin, donanımlı bir kültür adamı, iyi bir hoca, iyi bir cumhuriyetçi, yürekli bir Atatürk savunucusuydu O. İlimli, sakin, sabırlı, uzlaşmacı, ince, zarif, cana yakın, sevgi dolu, iyimser, adil, hoşgörülü bir Cumhuriyet aydınıydı. Bu meziyetlerine yenilerini de katmak mümkündü. Yaşamına son verenler, O'nu "di" li geçmiş zamanda anlatmamıza, bizi O'nsuz yaşamaya mahkum edenler, bu niteliklerinin çok azını dahi bilselerdi, öldürmeye kıyamazlardı. Ölümünden bu yana hakkında çok şeyler yazıldı, yazılıyor, yazılacak, söylendi, söyleniyor, söylenecek. İşte onlardan birkaçı: Ağabeyi M.A. Kışlalı, **"İnsan ilişkilerinde yumuşak, siyasi düşüncelerinde güçlüydü"**, Mahmut Makal, **"Olgunlaşmış meyvelerin eğdiği,**

dalları yere sarkmış bir ağaçtı", Mustafa Balbay, **"O, düşüncelerine katılmadığı kişileri de hoşgörüle dinlerdi"**, tesettürlü bir öğrencisi ise, **"Bize birbirimizi dinlemeyi, anlamayı, uzlaşmayı öğretti, O benim babamdı..."** diyerek kişiliğinin özünü ortaya koymuştur. Hapisten yeni çıkmış, iş bulabilmek umuduyla makamına çıkmayı başarabilmiş bir vatanđası odasında ağırlaması, sorunuyla ilgilenmesi, kapıya kadar uğurlaması, kendisini Türkocağı'nda işe yerleştirmesi O'nun, insancıl yanına ayna tutan örneklerden sadece birisidir.

"Konferanslardan, gazetecilikten, kitap yazmaktan vazgeçebilirim. Ama öğrencilerimden asla..." sözleriyle yaşam felsefesini özetleyen A. Taner Kışlalı'nın, uzun süredir yanmayan evlerinin önündeki sokak lambasının, eşi Nilgün'ün öldüğü gece yanmasına çok mutlu olduğu yakınlarınca bilinir. O'nu mutlu eden sokak lambası halâ yanıyor mudur bilemem. Ama cumhuriyet meşalesini hiç söndürmeyerek Ahmet Taner Kışlalı'yı yaşatacağımıza, O'nu sonsuza değin mutlu edeceğimize adım kadar eminim...

Ne yapılmalı ?
Resimde gösterilen işin yapılması sırasında eldiven gibi koruyucu ekipmanın giyilmesi ve kağıtların çirkerliğinde emniyet ekipmanlarının kullanılması tek başına yeterli değildir. Enerji kaynağı svici çalışmaya başlamadan önce mutlaka kapatılmış olmalıdır.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN
> Sayfa 23'ün yanıtı

KATKILARINIZ İÇİN

VAKIFLAR BANKASI

- 1- OSTİM Şb. (YTL. Hesabı) No: 201 48 18
- 2- Çankaya Şb. (YTL. Hesabı) No: 202 58 08
- 3- Çankaya Şb. (USD Hesabı) No: 281-402 58 09
- 4- Çankaya Şb. (Euro Hesabı) No: 281-4032406

PTT YOLU

- 5- Posta Çeki : 102965 (Fişek Enstitüsü)

KREDİ KARTI

Kredi kartınızla katkıda bulunarak **"çocuk dostları"**mız arasına katılabilirsiniz.

Kredi kartı numaranızı, "CVC2 (kartınızın arkasındaki son üç rakam)" ve son kullanma tarihini bildirmeniz yeterli.

Lütfen katkılarınız sonrası adresinizi bize bildiriniz.

Faks : (0312) 425 28 01

e-posta : cocukdostumuz@fisek.org.tr

Perşembenin Gelişi Çarşambadan Bellidir

A. Gürhan FİŞEK*

Bugün yaşamak zorunda kaldığımız bir çok olumsuzluğun kökleri çok önceleri ya ipuçlarını vermiştir; ya da denemiştir. Onun için, Türkiye'nin bugün yaşadığı kurumsal erozyonların "ansızın", "hiç beklenmedik bir biçimde" ortaya çıktığını söylemeyelim. Sorgulamamız gereken iki şey var:

- Neden bugün başarılabilir ?
- Neden bu girişimler, bunca zaman yalnızca ertelenebildi de, bir daha çıkmamak üzere gömülemedi ?

Kurumsal erozyonlar bugün her yanı sarmıştır. Biz, zaman içerisindeki gelişmelerini inceleyerek, bunlardan üçü üzerinde durmak istiyoruz:

1. Sağlık ve sosyal güvenlik kurumlarının ve sisteminin erozyonu

2. Emperyalizmin yeni dönemi ve ulus-devletlerin bağımsızlıklarını yitirmesi

3. Siyasal partilerin ve siyasetin erozyonu.

Bunların hepsi 12 Mart 1971'de kendisini belli etmişti; hatta ondan önce. 12 Mart 1971'i "çarşamba", 1980'i "perşembe" olarak görürsek; bunun bir salı günü olduğunu da düşünmemiz gerekir. 1946 da "salı"dır. Bugün ise "Cuma"yı yaşıyoruz.

1. "Salı" (1946)'yı yukarıdaki göstergeler açısından irdeleyelim:

1.1. Sosyal Yardım Bakanlığı, 6 Haziran 1920'de 3 No.lu Yasası ile kurulmuştur; Cumhuriyet'in gözbebeğidir. SSYB, Türkiye'nin en yoksul yörelerinde bulaşıcı hastalıkları ortadan kaldırma başarısını gösterirken; hizmetin kaymağını oluşturan tedavi hizmetleri başka bir kuruluşa sunulmuştur. Tıpkı eğitim gibi, sağlık hizmetlerinin de tek elden yürütülme ilkesi varken. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na fırsat tanınmadan İşçi Sigortaları Kurumu Hastaneleri İstanbul'da kurulmaya başlanmıştır.

1947 yılında, henüz "hastalık sigortası" devreye girmeden; SSYB'nin telaşla "genel sağlık sigortası" önermesi, "çarşamba"nın gelişinin habercisidir.

Çarşamba'nın gelişinin bir başka habercisi de ilaç sanayiinin ithal teknolojiler ve yabancı sermayeyi teşvik yasası şemsiyesi altında gelişmesiydi.

1.2. İthal reçeteler dönemi, 1946'da başlamıştır. İlk ithal çözüm, o güne kadar Türkiye'nin hiç deneyimli olmadığı "sigorta" çözümünün acele ile uygulamaya konulmasıdır. O kadar ki, sistemin kurucularından biri, biz sigortayı işi yaparken öğrendik diyordu. Marshall yardımları, Nato'nun kurulması ve Kore Savaşı'na katılmamız da Türkiye'nin dış politikadaki bağımsızlığını yitirdiğinin habercisiydi. Nitekim 1960'lara doğru kurulan "Bağılantısızlar Hareketi"ne davet edilen Türkiye'nin yanıtı "bağılantısız olmadığı" yönündeydi. Yine bu dönemde, 1961'de Kongo'da, Başbakan Lumumba'nın devrilmesi ve öldürülmesi de bir başka gözdağı olarak önümüze konulmuştu. Bütün bunlar, "çarşamba"nın gelişinin habercileriydi.

1.3. Çok partili rejime geçiş, cumhuriyetin çizgisinden şaşma, din sınırlarının siyaset aracı olarak kullanılması ve "seçmen" in her şeyi yapmaya yetkin olduğuna inandırılması, he siyasal partilerin ve hem de siyasetin erozyonunda bir başlangıç oluşturmuştu. Köy Enstitülerinin kapatılması da, KİT'lerin Çırac Okulları'nın yozlaştırılması da, "kör ve cahil"

bir seçmen yaratılmak istendiğinin kanıtlarıydı. Cumhuriyetin gözbebeği Ankara Hukuk Fakültesi'nin ilk binasının "il müftülüğü" yapılması, Ankara Belediyesi tarafından İşçi Sigortaları Kurumu'na satılan Ankara'nın Kızılay'ın en merkezi yerine cami yapılması dayatması da birer gövde gösterisiydi. Ve tümü birer haberciydi.

Bu simgeler, Çarşamba'dan Cuma'ya özenle geliştirildi. 1965'lerde Prof.Dr.Cavit Orhan Tütengil, kentten kır tarafından kuşatılmasına önlemler önerirken; yoksul köylü çocuklarına okuma olanağı tanınmalı derken; bir Perşembe günü, İmam Hatip Okullarının çoğaltılmasıyla, bu gereksiniminin karşılanması, "Cuma"nın işareti oluyordu

2. "Çarşamba" (1971)'i yukarıdaki göstergeler açısından irdeleyelim:

2.1. Zaten 1965 yılından beri budanmaya ve savaştan başlanmaya başlayan "sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi", ağıktan eleştirilmeye başlanmıştır. Genel Sağlık Sigortası (GSS) kurulması gerektiği önceleri popülist bir çıkışken, sonraları sistemli bir hale sokulmaya çalışılmıştır. Neredeyse 35 yıl sonra, iktidar, ancak 2005'te bunu bir yasanın içine GSS'yi monte edebilmiştir (Hala uygulama şansı bulabileceği kuşkuludur).

Sosyal sigorta kuruluşlarını bir kurum altında toplama girişimi de eskidir. 1964'te İşçi Sigortaları Kurumu'nun adının "Sosyal Sigortalar" Kurumu olarak değiştirilmesi bu düşüncenin ürünüydü. Ama Emekli Sandığı'nı bu yapıya katma olanağı bulunamadı ve 1972'de üstüne bir de Bağ-Kur eklendi.

Sosyal güvenlik kurumlarının üç parça edilmesi, aslında işlevsizleştirilmesinin de habercisiydi. Yine bu dönemde "erken" emeklilik yaratılarak, yurtaşlar sigorta kavramına ısındırılmaya çalışılıyordu. SSK'ya verilen Zelenka Raporu ile 1971'de "Perşembe'nin Gelişi" haber veriliyordu

2.2. Emperyalizmin yeni döneme geçişinin etkilerini, Türkiye, 1974 petrol krizi, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrası ambargolar ve ithalattaki sıkıntılarla görmeye başlamıştı. Kıbrıs Barış Harekatı, ABD tarafından bir yandan "ambargo" vesilesi olarak kullanılıp, Türkiye ekonomik baskılarla "terbiye" ediliyordu. Öte yandan da Bağılantısızlar Hareketi'nin en önemli önderlerinden biri olan Kıbrıs Cumhuriyeti, böylece felç edilmişti. Bu ABD'nin çok işine geliyordu.

Başbakan tarafından "on sente muhtaç olduğumuzun açıklanması" da, üzerimizdeki baskıyı anlatmaya ve Perşembe'nin gelişini açıklamaya yeterliydi. 12 Mart müdahalesi, emperyalizmin Türkiye'yi teslim alması açısından yarım-yetersiz kalmış, ama kapıyı da aralamış bir girişim olarak kabul edilmelidir. Bu dönemde Şili'de Başkan Allende'nin devrilmesi ve öldürülmesi de bir başka gözdağı olarak önümüze konulmuştu.

2.3. 12 Mart 1970 Askeri Muhtırası'nın önderi o zamanki Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, şöyle diyordu: "Ülkemizde sosyal gelişme, ekonomik gelişmenin önüne geçmiştir. Bu konuda gereken tedbirler alınacaktır".

Siyasal ve sosyo-kültürel planda erozyonun önemli köşe taşlarından biri de 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ve onu izleyen gelişmelerdir. Siyasal partilerin ikinci plana itilmesi ve partilerüstü hükümetler çözümleri ile birlikte "üniversite öğretim üyelerinin ve aydınların" tutuklanmaları at başı gitmişti. Demek ki asıl hedef siyasetin değil, onun besleyicisi konumunda olması gereken aydınlardı. Gerçekten de kamu

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Öğr. Üyesi
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni

kurumlarından uzaklaştırmalarla birlikte tutuklamalar ve gözdağı vermeler, aslında siyaseti yozlaştırmayı hedefliyordu.

3. Perşembe (1980) : 12 Mart 1971 sonrası, olağanüstü dönemin iktidarlarının, devlet kademelerinde yaptığı temizlik de kendisine bağlılık göstermeyen, ama görevini hakkını vererek yapmak isteyenlerin cezalandırılmasıydı. Bu "perşembe"nin gelişini haber veriyordu. Çünkü bu uygulamadan hala ders almayanlar ya da hukukun üstünlüğüne dayanarak eski görevlerine dönenler 12 Eylül 1980'de, yargısız infazlarla görevlerinden uzaklaştırılmışlar; yine hukukun üstünlüğüne dayanarak ancak 10 yıl sonra dönmüşlerdi. Ama 1980-90 arası, özellikle ithal reçetelere dayalı yönetimler için kamu kuruluşlarını "dönüştürmek" (daha doğrusu başkalaştırmak) için yeterli olmuştu. Bu başkalaştırma girişimi için, sindirilmiş ve ürkütülmüş taban yaratılmıştı.

3.1. Sağlıkta ve sosyal güvenlikte ayakta durabilenleri de devirme dönemi başlamıştı. 1980 sonrası "toplum" hekimliğinin sözlüklerden çıkarıldığı bir dönem oldu. Kamu sağlığı alanında, sorumlulukları sırtından atmak isteyen bir devlet vardı. Nitekim, 1982 Anayasası, sağlığı bir "hak" olmaktan çıkardı ve "hizmet" olarak niteledi.

Sanki hiç "çarşamba" gelmeyecekmiş gibi, SSYB, 1961 yılında, sağlığın sosyalleşmesi yasası ile bir yanıyla sağlığı herkese ulaştıran, diğer yanıyla sağlığı olanca zenginliğiyle ele alan "tümelci" bir yaklaşım benimsemişti. Bu sosyal devletin yükselişinin sağlık alanına yansımaysdı.

Ama Türkiye Sosyal Politika tarihinin "Çarşamba" gününde, Dünya Bankası kredisi ile oluşturulan "Sağlık Projesi" ise, sağlığın piyasalaştırılması için ortam hazırlamaya girişti. Tüm yayınlar, tüm küçük çaplı pilot uygulamalar (sözgelimi Bilecik uygulaması), "Cuma"nın habercisiydi.

Erken emeklilik ve super emeklilik formleri, önü ardi düşünülmeden uygulanıyordu. Ama henüz, ne bol keseden emekliliği, ne de bol keseden (daha doğrusu koruma seçeneğine hiç kaynak ayırmadan) tedavi hizmetinden vazgeçmek gerekiyordu. Ama işaretler, "Perşembe'den Cuma'ya" giderken su yüzüne çıkacak ve karadelikler konuşulmaya başlanacaktı.

3.2. 11 Eylül 1980'de ABD'de sabah olduğunda haber ajansları Türkiye'de askeri darbe olduğunu haber veriyordu. Halbuki saat farkından ötürü daha Türkiye'de sabah olmamıştı ve darbe de olmamıştı. Bu bize 12 Eylül askeri darbesinin en hafif deyimıyla ABD'den icazetli (onaylı) bir darbe olduğunu düşündürüyordu.

Yine ithal reçeteler dönemi başlamıştı. Türkiye hiç tanımadığı kişilerle ve fikirlerle tanışmayı, kaderini onlara teslim etmeye başlamıştı. Friedman bunlardan biriydi; Graham Fuller vb. ise diğerleri. İthal reçetelerle birlikte ithal paranın (dış borcun artması, dış kaynaklı paranın ekonomide kendine yer açması) girişi de artıyordu. Devlet borçlanırken, yurttaşlar da borçlanıyordu. Banker faciası, kredi kartı batakçılarının habercisiydi.

Emperyalizmin, ülkelere biçtiği roller (sosyalist sistemin dağılması vb) ne pahasına olursa olsun uygulamaya konuluyordu.

3.3. 12 Eylül 1980 darbesi, kendisinden önceki 12 Mart Muhtırası'nı izleyen olağanüstü dönemin tersine siyasal partileri de kapatmış; liderlerini tutuklamıştı. Kamuda kurmak istediği yeni düzene direnebilecek tüm kişileri "ekmek"siz bırakacak ölçüde radikal bir biçimde işten atmıştı. Siyasal partilerin kadrolarını yitirmesinin yanında, Kenan Evren başkanlığındaki Millî Güvenlik Konseyi, veto silahını kullanarak, ancak kendi izin verdiği kişilerin siyaset sahnesine çıkmasını istemişti.

Bu radikal müdahale, yeni siyasetçi tipinin habercisiydi. Zaten Salı günü de, Çarşamba günü de bunun öncülleri vardı. Böylece deneyimli ve güngörmüş siyasetçi tipi yerine, deneyimsiz, cüretkar (!), kendi çıkarına davranmakta tereddütsüz ve egemenlere boyun eğmeye yatkın bir kuşağı milletin temsilcileri arasına sokmuştu. Bu kuşak, Millî Güvenlik Konseyi Başkanı'nın dinde yobazlığa göz yuman ve destekleyen tutumundan da güç alıyordu. Yan yana camiler kuruluyor, çarşaf ve cübbe sokağa iniyordu: "Cuma'nın geliş-i, Perşembe'den belliydi".

Hoşgörülle "yobaz"lığı baş tacı etmeyi karıştıranlar da vardı. Onların aymazlığı, yobaz olmasa da halk dalkavukluğu yapanlar ya da emperyalist güçlere karşı çıkamayanlar, tehlikeli gidişe kararsız kalıyorlardı. Artık siyasette, ideolojik farklılaşmalar hemen hemen kaybolmuş; her parti aynı yolun yolcusu olmuştu

4. Cuma (2002) gelmekte gecikmedi. Yeni iktidar, ABD-AB kaynaklı ithal reçeteleri de önüne katarak bir çok yasayı TBMM'den geçirdi.

4.1. Sağlıkta, halâ 224 sayılı Sosyalleştirme Yasası duruyor ama, onunla taban tabana zıt bir hizmet felsefesi, "pilot çalışmalar" adıyla yaygınlaştırılıyor. Böylece yasaya karşı "hile" yolu seçiliyor.

Önce SSK hastaneleri "işletme"ye çevrilmeye çalışıldı; sonra, hizmet satın alma adı altında kendi hastaneleri devre-dışı bırakılmaya başlandı. Son olarak, bir "Perşembe" günü, sıklıkla sözü edilen "üretken SSK"nın yerine hizmetini kendi üretmeyen, yalnızca satın alan bir SSK ortaya çıktı. SSK hastanelerinin elden çıkmasından sonra, yabancı sermayenin de bu alana girmesi, yalnızca bir zamanlama sorunu olmuştur

4.2. Bağımsızlıktan ve ulusallıktan söz etmek çadırsı oldu. ABD-AB'den izinsiz adım atılamaz oldu. İletişim hatlarımızdan, bankalarımıza; limanlarımızdan su kaynaklarımıza kadar hayat damarlarımız yabancı ellere teslim edildi. Küresel pazar ile bütünleşen Türkiye'nin, ulusal kurumları birer birer yok edilmekte. Öte yandan siyasal cinayetler artık karşıt düşünceye yaşam hakkı tanımamayı hedefliyor. Siyasal cinayetler de küreselleşti ve uygulayıcıları da küresel terör örgütleri. Emperyalizmin, ülkelere biçtiği roller (Büyük Ortadoğu Projesi, ılımlı islam vb) ne pahasına olursa olsun uygulamaya konuluyor.

4.3. Siyasal partiler, hazine yardımları ile zenginleşirken, milletvekiliği için yapılması beklenen ön seçimler de rafa kaldırılarak, siyasal partilerin halka bağımlılığı sifıra indirildi. Halktan koştular. Bunun en belirgin göstergesi, Ankara'daki parti binalarıydı. Halk yoksullaşırken, borç batağında yüzerken, hazine yardımına hak kazanan partilerin binaları görkemli bir biçimde yükseliyordu. Yurttaşın siyasetçilere güveni kalmamıştı; ama siyasetçi de yurttasha gerek duymuyordu. İktidar partisi tam istihdamdan uzaklaşırken, sosyal yardımlarla bir "bağımlı" kitlesi yaratarak, Cuma'yı pekiştiriyordu.

Cuma'yı simgeleyen 2002 sonrası siyasal dönemin en belirgin özelliği, boyun eğciliği ve hazırdan (borç) yiyiciliği olmuştur. Halkı da kendilerine benzetmek istiyorlar.

Cuma'yı simgeleyen 2002 sonrası siyasal dönemin en belirgin özelliği, boyun eğciliği ve hazırdan (borç) yiyiciliği olmuştur. Herkesi de kendilerine benzetmek istiyorlar.

Ama bize öyle öğretilmedi. Cumhuriyeti kuran dedelerimiz, Cumhuriyet'e omuz veren babalarımız öyle yapmadı. "Okumuş cahil" denenlere soruyorum: **Cumartesi** gelmeyecek mi ?! Yoksa Aziz Nesin'in dediği gibi, **Atam** "izin"deyiz, bizi bağışla mı deyip yan gelip yatacak mıyız?

Türkiye'deki Sığınmacıların Çalışma Olanakları Üzerine

Sema BUZ*

Giriş

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesinde mülteci, "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği ve politik düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi" olarak tanımlanmıştır. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası savaş koşullarından çıkılması sürecinde bu tanımın güncellenmesi ihtiyacı doğmuştur ve 1967 yılında imzalanan New York Protokolü ile bu tanımda geçen coğrafya (Avrupa) ve zaman (1 Ocak 1951) ibarelerinin kaldırılmış hali mülteci tanımını oluşturmuştur.

Türkiye açısından sığınmacı ve mülteci kavramlarına yüklenen anlam açısından farklı bir anlayış bulunmaktadır. Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesinde geçen mülteci tanımını coğrafi çekinceyle imzalamış ve kendi göç ve iltica düzenlemelerini 1994 tarih ve 6169 sayılı "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" esaslarına göre yürütmeyi seçmiştir. Buna göre Türkiye'ye Avrupa ülkelerinden gelen kişiler "mülteci" olarak tanınırken ve üçüncü bir ülkeye gitme işlemleri yürütülürken, Avrupa dışı ülkelerden (Ortadoğu, Afrika) gelenler "sığınmacı" olarak kabul görmekte ve Türkiye'de geçici ikamet edebilmektedir. Türkiye bu ikinci gruptan gelen ve geçici olarak ülkemizde bulunan sığınmacıların daha çok geldiği bir ülke olduğundan çalışmada sığınmacıların çalışma olanakları üzerinde durulmaktadır.

Türkiye'deki Sığınmacılar İçin Gündelik Yaşam
Geçici olarak Türkiye'de bulunmayla bağlantılı olarak

kendi başlarına günlük yaşamlarını devam ettirmekte zorlanan sığınmacılar ve mülteci statüsü almış kişiler özellikle Türkiye'de bekleme süresinin uzamasıyla birlikte pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar, eğitim sorunları, psikososyal sorunlar, dil konusundaki güçlükler, sağlık sorunları, uyum sorunları, sosyal ilişki kurma sorunları, ekonomik sorunlar olarak sınıflandırılabilir. Bunlara kişinin evinden, ülkesinden ayrılmak zorunda kalarak başka bir ülkeye sığınması, yanında birikimlerini getirememesi, ülkesinde sahip olduğu statü ve kaynaklar kadar sosyal destek sistemleri denen aile, akraba, komşu gibi ilişki ağlarının yokluğu da eklendiğinde gündelik yaşamın sığınmacılar için ne kadar zorluklarla dolu olduğu daha iyi anlaşılabilir (Buz, 2002; Buz 2004). Tüm sığınmacılar için geçerli olan barınma, beslenme ve giyim, psikososyal yardım, dil öğrenme gibi ihtiyaçların (Padilla, 1997); kaygı, depresyon, uyku düzensizliği, dikkat eksikliği, travma sonrası stres bozukluğu (PTSB) gibi durumların (Rado, 1997; Summerfield, 1991) Türkiye'deki sığınmacılar için de geçerli olduğu görülmektedir.

Türkiye'deki Sığınmacılar İçin Çalışma Olanakları

Türkiye'deki sığınmacıların en önemli ve acil sorunlarının başında ekonomik ve çalışmamayla bağlantılı sorunlar gelmektedir. Çoğu zaman hazırlıksız ve zorunlu olarak ülkelerinden ayrılan sığınmacılar yollarında çok az birikimle gelmekte ve Türkiye'de kalış süreleri uzadıkça birikimlerini harcamakta ve büyük bir ekonomik sıkıntıya girmektedir. Buz (2002) ve Buz (2006) yılında yapılan çalışmalarda sığınmacıların istihdamlarını en önemli konu olarak gördükleri tespit edilmiştir. 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun madde 4, Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, yabancıların Türkiye'de bağımlı veya bağımsız çalışmaya başlamadan önce izin almaları gerektiğini belirtmektedir. Aynı kanunun 5. maddesine göre ise Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe süreli çalışma izni, iş piyasasındaki durum, çalışma hayatındaki gelişmeler, istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik konjonktür değişiklikleri dikkate alınarak, yabancıların ikamet izninin süresi ile hizmet akdinin veya işin süresine göre, belirli bir işyeri veya işletmede ve belirli bir meslekte çalışmak üzere en çok bir yıl geçerli olmak üzere verilir. Bir yıllık kanuni çalışma süresinden sonra, aynı işyeri veya işletme ve aynı meslekte çalışmak üzere çalışma izninin süresi üç yıla kadar uzatılabilir. İstisnai hallerden söz edilen madde 8'e göre 2510 sayılı İskan Kanununa göre muhacir, mülteci veya göçebe olarak kabul edilen yabancılar kanunda öngörülen sürelerle tabi olmaksızın çalışma izni verilebileceği belirtilmektedir.

İzin isteminin reddine değinilen madde 14 çalışma izni veya çalışma izninin uzatılması isteminin reddedileceği çeşitli durumları belirtmiştir. Buna göre;

- İş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler ve istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik konjonktür değişikliklerinin çalışma izni verilmesine elverişli olmaması,

* Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

- b. Başvurulan iş için ülke içinde, 4 haftalık süre içerisinde o işi yapacak aynı niteliğe sahip kişinin bulunması,
- c. Yabancıнын geçerli bir ikamet tezkeresinin bulunmaması,
- d. Bir işyeri, işletme veya meslek için izin talebi reddedilen yabancıнын aynı işyeri, işletme veya aynı meslek için izin talebinin reddedildiği tarihten itibaren bir yıl geçmeden yeniden izin talebinde bulunması,
- e. Yabancıнын çalışmasının milli güvenlik, kamu düzeni, genel asayiş, kamu yararı, genel ahlak ve genel sağlık için tehdit oluşturması.

Bu koşullar göz önüne alındığında sığınmacılar açısından oldukça olumsuz bir durumdan söz etmek mümkündür. Öncelikle sığınmacılar çoğu zaman kaçak yollarla Türkiye'ye gelen ve ikamet tezkeresiyle ilgili sorunlar yaşayan kişilerdir. Diğer önemli bir neden çalışmak için resmi makamlara başvurularını yapabilecek düzeyde dahi Türkçe bilmemeleridir. Pek çok sığınmacının dil engelinden dolayı çalışma başvurusu dahi yapamamaları sık rastlanan bir durumdur. Kanunda öngörülen koşulların varlığı halinde çalışma izni alabilen bu kişilerin çoğu zaman gerekli niteliklere sahip olmadığı görülmektedir. Bu durumda çoğu zaman bu kişiler kaçak olarak informal sektörde çalışmaktadırlar.

Yorum ve sonuç

Türkiye'nin mevcut istihdam politikası ve olanakları göz önüne alındığında, sığınmacılar açısından çalışma konusunun gündeme getirilebileceği koşulların uygun olmadığı görülmektedir. Ülkedeki yaygın işsizlik olgusu, sığınmacıların çalışma olanakları açısından sınırlayıcı bir etkiye bulunmaktadır. Diğer önemli bir konu ise sığınmacılara toplumda duyulan güvensizlik konusudur. Sığınmacılar ülkelerinde pek çok sorunla karşılaştığı ve zulüm görme riski bulunduğu için ülkelerini terk etmektedir. Bu durum, sığınılan ülkede onlara yönelik olarak hissedilen ajan ya da politik oldukları önyargısını da yaratmakta ve böylece çoğu zaman çalışmaları uygun görülmemektedir.

Buz (2006) araştırmasında sığınmacı kadın ve erkeklerin kaçak, güvensiz, kendi eğitim ve statülerinin çok altında işler yaptıklarını ve işverenleri tarafından sömürdüklerini ortaya koymuştur. Yapılan işler genellikle, bulaşıkçılık, temizlik, odun kırma, hamallık gibi işlerdir ve kaçak olarak istihdam edildikleri için Türk vatandaşlarının aldığı ücretlerin çok altında ücretlere razı olmaktadır. Buna ek olarak işverenler çoğu zaman hak ettikleri paranın büyük bir kısmını kişiye vermemektedir ve çalışmalarının karşılığını dahi alamamaktadırlar.

Sığınmacılar heterojen bir kitledir ve pek çok farklı ka-

tegoriyi içinde barındırmaktadır. Çalışma olanakları açısından dikkat çeken iki önemli farklılık toplumsal cinsiyet ve gelinen ülkeler açısından göze çarpmaktadır. İlk olarak güvencesiz ve kaçak ta olsa erkeklerin istihdamda kadınlardan daha avantajlı olduğu görülmüştür. Kadınlar, her işi yapamayacaklarını düşündükleri, dil bilmedikleri, çocuklarına bakmak zorunda oldukları ve kendilerine yönelik "ahlaki olmayan işleri yapabilir" yönündeki önyargılar nedeniyle çalışma yaşamına erkeklere göre daha az girebilmektedir. Dolayısıyla istihdam örüntüleri açısından kadın ve erkekler arasında büyük bir fark olduğunu söylemek mümkündür.

Sığınmacıların çalışma olanakları açısından gelinen ülkeler açısından da farklılıklar olduğu görülmektedir. Türkiye'ye daha çok İran ve Somali'den gelişler olmaktadır.

İran'dan gelen sığınmacıların eğitim ve toplumsal statülerinin Somali'den gelenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Buz, 2006). Somali'de uzun süreli devam eden kabile savaşları ve istikrarsız ortam Somalili sığınmacıların eğitim görmesini ve bir meslek öğrenmesini olanaksız kılmıştır. Bu durum zaten sınırlı olan iş olanaklarının Somalili sığınmacılar için daha da sınırlanması anlamına gelmektedir.

İran ve Somali örneğinde önemli bir diğer ayrım ise Somalililerin ten renklerinin koyu olmasından kaynaklandığı belirtilen toplumda ayrımcılığa maruz kalma ve uyuturucu madde ticareti ile ilgilerinin olduğu yönünde toplum önyargısının iş bulma ve sürdürmelerinin önünde engel oluşturmasıdır.

AB süreci Türkiye'ye sığınan kişilere kalıcı ikameti öngörmekte olup, bununla ilgili pek çok düzenleme yapılmaktadır. Bu düzenlemeler boyutunda sığınmacıların çalışma olanaklarına yönelik kalıcı ve gerçekçi düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu düzenlemelerin sığınmacıların geldikleri ülkelerin özellikleri, toplumsal cinsiyet ve diğer değişkenler dikkate alınarak planlanması gerekmektedir. Bu çerçevede konuyla ilgili tarafların katılacağı düzenlemelere ve çalışma ortamına büyük ihtiyaç bulunmaktadır.

Kaynakça

- Buz, Sema. "Türkiye'deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar" Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002
- Buz, Sema. *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları* No:5, Ankara 2004
- Buz, Sema. "Kadın ve Göç İlişkisi: Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği" Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006
- Padilla, C. Yolanda. "Immigrant Policy: Issues for Social Work Practice" *Social Work Journal of the National Association of Social Workers*, V 42, 6, 1997
- Rado, Ted. "Psychoreactive Depression: Refugees and Alcohol Abuse" *Migration World Magazine*, 25-5, 1997
- Summerfield, Derek. "Mental Health of Refugees and Displaced Person" *The Lancet*, 338-8777, 1991

Güvenlik Kültürü :

İş Arkadaşının Güvenliğinden Sen Sorumlusun

A. Gürhan FİŞEK*

“Ötekini düşünmek”... Toplumlar halinde yaşamayan başlayan insanlar, ancak birbirlerini tamamlayarak var olmuşlardır. “Hiçbir insan eksiksiz” değildir derler. Demek ki, tek başına varolmakta güçlük çeken insan, bir başkasının desteği ile ayakta durmaktadır. Zaten insanların toplumlar halinde yaşamaya başlamasının nedeni de budur. Sanki öyle değilmişcesine, “ötekini düşünmemek”, toplumumuzda en sık rastlanan davranış kalıplarından biridir.

Toplumumuzda en sık rastlanan davranış kalıplarından bir başkası da, “öteki ne der?!”dir. Yukarıda söylediğimiz davranış kalıbı ile çelişse de, insanımızın en çok korktuğu şeylerden biri, bir başkasının ne diyeceğidir. “Adın çıkacağına canın çıksın”, “Dile düşeceğine ... düş”, bu düşüncenin anlatımlarıdır. “Ötekini bu denli önemsemek”, bir çok yan etkiye yol açmaktadır. En başta bu yaklaşım geleneksellikçe sık sıkı sahip çıkarak, gelişmenin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır.

“Öteki ne der?!”in oluşturacağı baskı, insanları eylemsizliğe (pasifliğe) ittiği gibi, düşünmesinin de önünde çok büyük bir engel oluşturur. Düşünmeyen ve sorgulamayan birey, yalnızca kendisi için değil, yakın çevresi için de tehlikeli olur. Attığı adımın nereye varacağını, göstermediği tepkinin kendisine nasıl geri döneceğini aklına bile getirmez. Sözgelimi, arkadaşlarının alaylarından korkarak, güvenlik kurallarına uymamak (Yaya da olsa kırmızı ışıkta geçmemek) gibi.

Ne büyük çelişki?! Bir yanda “ötekini düşünmemek”, bir yanda “öteki ne der?!” kaygısı... Toplumun tüm sorunlarına sinen bu çelişki, elbette iş sağlığı güvenliği alanında da ciddi bir ayakbağıdır. Bunu aşmanın yolu da, yukarıdaki çelişkiyi tersine çevirmektir. Yani öteki ne der diye yenilikçilikten, atılcılıktan caymamak ; hemen yanibaşında çalışan arkadaşının sağlık – güvenliğinden de sanki kendisinininkiymiş gibi sorumluluk duyma.

Böylece, işyerlerinde bugüne kadar hiç görmediğimiz bir tablo ortaya çıkacak. Durmadan birbirini uyaran, kişisel koruyucusunu takmayana onu hatırlatan; soğukta sobayı bir an önce yakabilmek için önce benzin dökene, “aman dur, yanarsın” diyen; inşaatlarda yüksekere çıkan arkadaşının arkasından koşup emniyet kemerini yetiştiren; “haydi çabuk, haydi daha fazla” diyene “dur” diyebilen; yaşamsal tehlike dolayısıyla işi yapmama hakkını kullanan arkadaşının yanında duran işçilerle karşılaşacağız.

Bugün sana, yarın bana... Topluluklar halinde yaşamayı seçtiğimize göre, bu davranış kalıbını da canla başla benimsemeliyiz.

Toplumların, ilerlemesinde öncü davranışlar ve kişiler rol oynar. Başlangıçta “aykırı” olan ya da “radikal” diye nitelenen bu kişi – davranışlar, daha sonraki yıllarda, toplumca benimsenir. Böylece toplum bir üst düzeyde kendisini yeniden örgütler.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Parçalıyıcıya Sıkışan Kağıtların Temizlenmesi

Mustafa TAŞYÜREK*

Durum: İşçi parçalıyıcının manuel svicini kapatmış; silindir kapağını çıkartmış; parçalıyıcıya sıkışan kağıtları temizliyor.

İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. İşçinin eli parçalayıcıdaki bıçaklar tarafından kesilebilir.
2. İşçinin vücudu manuel svicne değebilir; makine çalışmaya başlayacağı için ellerini bıçaklara kaptırabilir.
3. İşçinin eli enerji kaynağına değebilir ve elektrik şokuna maruz kalabilir.
4. İşçi parçalayıcıya dayanmış olduğu için makine hareket ettiği taktirde altında kalabilir.
5. İşçinin elleri kağıtlar arasında kalmış olan tel zımba parçacıkları ve benzeri metaller tarafından kesilebilir.

> Yanıtı 17. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Prof. Dr. Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof.Dr. Cahit TALAS

İÇİNDEKİLER

- **ÇOCUK HABER**
Binyıl Doruk Toplantısı ve Dünya'nın Çeşitli
Ülkelerinden Çocuk Resimleri..... 2
Derleyen: Onur SUNAL
- **SOSYAL HEKİMLİK**
Tıbbi Sorumluluk: Bireyden Topluma 4
Nusret H. FİŞEK (İtalyanca'dan Çeviren: Prof. Dr. Pars ESİN)
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
İşletmelerde İş Güvenliği Kültürünün Geliştirilmesi..... 5
Tunç DEMİRBİLEK
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Hijyen ve İş Hijyeni 8
Mustafa TAŞYÜREK
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Güney Afrika Madenlerinde Gürültü ve Titreşim İle Savaşım..... 14
James Ian PHILIPS, C. NIELSEN (Çev.: Yasemin ÜNAL)
- **KİTAP TANITIMI**
İki Türk'ün Ölümü..... 16
Erdoğan BOZBAY
- **SOSYAL POLİTİKA**
Perşembenin Gelişi Çarşambadan Bellidir 18
A. Gürhan FİŞEK
- **SOSYAL POLİTİKA**
Türkiye'deki Sığınmacıların Çalışma Olanakları Üzerine 20
Sema BUZ
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Güvenlik Kültürü: İş Arkadaşının Güvenliğinden Sen Sorumlusun 22
A. Gürhan FİŞEK
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
Parçalıyıcıya Sıkışan Kağıtların Temizlenmesi 23
Mustafa TAŞYÜREK

GENÇ KIZ-EM

Kadınlar Eliyle Topluma Sunulan Can Simidi

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
• **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
• **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
• Tel: (312) 419 78 11 • **Faks:** (312) 425 28 01 - 395 22 71
• Web sayfası: www.fisek.org.tr
• Çalışma Ortamı Dergisi'nde
yayınlanan yazılar, resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
• Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu bir HAKEMLİ dergidir.

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak
gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak
görmek isteriz.
• Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
• **Sayı:** 96, Ocak - Şubat 2008
• **Ücretsizdir**
• **Tasarım ve Baskı :** Yücel Ofset Matbaacılık
Turizm San. Ltd. Şti. Kazım Karabekir Cad. Kültür Çarşısı 7/12
06060 İskitler/ANKARA Tel: (312) 342 31 11 - 12
e-posta: yucelofsetank@superonline.com
Basım Tarihi : 15 Ocak 2008